

Odsjek za filozofiju

Filozofski fakultet

Sveučilište u Zagrebu

DIPLOMSKI RAD

**Socijalna i politička filozofija Johna Lockeja u kontekstu Amerike između 1750.
i 1850. godine**

(Smjer: Znanstveni smjer)

Kandidat: Ivana Emily Škoro

Mentor: dr. sc. Hrvoje Jurić, doc.

Ak. godina: 2015./2016.

Sadržaj

1. Uvod	1
2. Opći i specifični ciljevi ovog rada.....	3
3. Radni plan	4
4. Rezultati	5
5.1. Locke o vjerskoj jednakosti.....	6
5.1.1. Utjecaj Johna Locke na vjersku misao 18. stoljeća	9
5.2. Locke o ženama	14
5.2.1. Primjena Locke u kontekstu djela Judith Sargent Murray, Sarah Grimké i <i>Deklaracije o pravima i osjećajima</i>	19
5.3. Locke o ljudima koji nemaju imovine (bezemljaši) i radničkoj klasi	24
5.3.1. Emancipacija bezemljaša pomoću Lockeove teorije o prirodnim pravima.....	29
5.4.1. Argumenti protiv ropstva izvedeni iz Lockeove teorije o prirodnim pravima	37
6. Zaključak.....	40
7. Bibliografija	41
9. Sažetak	46

1. Uvod

Mnogi učenjaci i filozofi smatraju da je britanski filozof John Locke jedan od najutjecajnijih i najinovativnijih političkih mislilaca moderne zapadne filozofije. Njegovo djelo *Dvije rasprave o vladi* je pomoglo procesu ozakonjivanja koncepta prirodnog zakona, kao i načelo da svako ljudsko biće ima neotuđiva i samorazumljiva prava koje niti jedna druga osoba ne može ignorirati niti povrijediti. Njegovo uvjerenje, da vlast ima moralnu obvezu služiti ljudima i da ljudi imaju moć srušiti zastranjenu vlast, je poslužilo kao jedno od glavnih opravdanja za Američku revoluciju 1776. godine. Thomas Jefferson, autor *Deklaracije o neovisnosti* (1776.), jedne od najtrajnijih i najutjecajnijih simbola ljudske slobode, ugradio je veliki broj Lockeovih misli u dokument, od tvrdnje da su „svi ljudi stvoreni jednaki, da su obdareni od strane njihovog Tvorca određenim neotuđivim pravima;“ da bi ljudi trebali „raskin[uti] političke sprege“ od „tiranina,“ ako on krši ta prava; do afirmacije da postoje prirodni zakoni koji ih „nagone na odvajanje;“ čak i poznati izraz „život, sloboda i težnja za srećom“ (Deklaracija o neovisnosti) je vrlo sličan Lockeovom izrazu „život, sloboda i imovina“ (Locke, „Dvije rasprave I“ §87, 232). To su ključne fraze koje su dovele do stvaranja ne samo Sjedinjenih Američkih Država, već i do modernog liberalnog društva. Iako se Locke smatralo jednim od otaca modernih pojmova jednakosti, on je u svojim spisima ili izričito kvalificirao značenje i opseg „jednakosti“ ili ga je u potpunosti ignorirao te nije u potpunosti primijenio koncept u svojim djelima i osobnim postupcima. To ga istovremeno čini čovjekom ispred svoga vremena i čovjekom svoga vremena.

Naše poimanje riječi „jednakost“ nema isto značenje kao u osamnaestom i devetnaestom stoljeću. Niti se riječi „pravo“ i „privilegija,“ kako ih je Locke razumio, podudaraju s našima. U modernim vremenima, demokracija je najrašireniji oblik vlasti u zapadnoj hemisferi te se stoga promatra kao i najpoželjniji oblik vladavine. Moderni demokrati žele političku jednakost među svim članovima političke zajednice, tako da je ova vrsta jednakosti također postala i politički ideal kojemu se konstantno teži. Politička jednakost omogućuje svakom muškarcu i ženi bilo koje rase, vjerske pozadine, vjere ili materijalnog bogatstva aktivno sudjelovanje u građanskom društvu. To se smatra samorazumljivim pravom svake osobe bez obzira na dob, te treba biti na raspolaganju svakom članu društva. Politička jednakost nije utemeljena na kvalitativnim razlikama među ljudima, već na njihovim materijalnim sličnostima. Niti jedna osoba nije iznad zakona. S druge strane, društvo sedamnaestog stoljeća je smatralo da je pravo glasa privilegija jedne izdvojene skupine ljudi

(odnosno, vlasnicima imovine) koju je vlast milostivo bila podarila. Zahvaljujući misliocima poput Lockeja danas percipiramo ideju jednakosti i prava na drugi način i zdravorazumski ih prihvaćamo u modernom, zapadnjačkom svijetu.

U ovom radu ću izložiti Lockeovu teoriju te pogledati kako su Amerikanci između 1750. i 1850. godine primjenjivali, mijenjali i proširili njegovu političku i socijalnu filozofiju na razne, Lockeju nepojmljive načine. Način na koji su Amerikanci prisvojili Lockeja može nam dati uvid ne samo u iskonski karakter njegovih ideja, već i na način na koji sljedbenici filozofa mogu doći do znatno različitih zaključaka od izvornih teorija.

2. Opći i specifični ciljevi ovog rada

Pojam „prirodnih prava“ ima dugu povijest u Americi - osnivači Sjedinjenih Američkih Država su bili pretpostavili da su shvatili sve potrebne ideje i koncepte potrebne za formiranje stabilne pravične vlasti. Oni su uključili Lockeove predodžbe o "Zakonima prirode i Bogu prirode" u *Deklaraciju o neovisnosti*. Dok je uloga prirodnih prava imala veliku važnost u razvoju američke ustavne povijesti, također je njihov razvoj bio presudan i za širenje pojedinih prava u političkoj zajednici. Prirodna prava nisu statičan pojam u osamnaestom i devetnaestom stoljeću; njihovo značenje se proširilo (tj. definirali su se temeljni koncepti prirodnih prava), a i proširio se opseg ljudi koji posjeduju ta prava. Iako su različiti dokumenti iz američkog osnivačkog doba tvrdili „da su svi ljudi stvoreni jednaki, da su obdareni od strane njihovog Tvorca određenim neotuđivim pravima, među kojima su život, sloboda i težnja za srećom“ (Deklaracija o neovisnosti), u stvarnosti je ta tvrdnja bila daleko od istine. Ovaj rad će istražiti spoj apstraktnoga i praktičnog – kako je točno Amerika usvojila Lockeovu socijalnu i političku filozofiju te primijenila je na različite i, s vremena na vrijeme, neočekivane načine između 1750. i 1850. godine. Ovo istraživanje će otkriti način na koji se percepcija prirodnih prava promijenila kako bi obuhvatila ne samo bijelce – zemljoposjednike, već i žene, ateiste, rimokatolike, robove, strance, bezemljaše i druge marginalne skupine.

3. Radni plan

U ovom radu sam podijelila svoje istraživanje u dva odvojena dijela. U prvom dijelu ću izložiti Lockeovu teoriju i razne kritike koje istražuju višeznačnost Lockeovih tekstova. U drugom dijelu ću ispitati četiri različite društvene skupine u Americi između 1750. i 1850. godine, njihova prava te kako su uspjeli preuzeti Lockeov i primijeniti ga na način koji bi proširio prava svakih od tih skupina. Uglavnom sam se usmjerila na četiri glavne skupine koje su kroz povijest bile isključene iz političke sfere zbog ideoloških, vjerskih ili kulturnih razloga. Prva tema će analizirati vjersku toleranciju, druga političko sudjelovanje žena, treća status bezemljaša, a četvrta ropstvo. Istraživanje ovih tema će nam dati temeljno razumijevanje smjera u kojem se postupno razvijao Lockeov koncept prava. Svi argumenti će se nadopuniti različitim povijesnim tekstovima koje sam izabrala od različitih autora i iz različitih razdoblja kako bih pokazala primjenu Lockeove filozofije u Americi tijekom 18. i 19. stoljeća.

4. Rezultati

Je li John Locke jedina osoba odgovorna za širenje političke klime u Americi? Odgovor na to pitanje je netočan i bilo bi glupo tvrditi da je on bio jedini utjecaj na cijeli politički pokret. Međutim, postoje fraze, rečenice, i, možda najvažnije, skup pretpostavki koje odjekuju u njegovim djelima i prožimaju bezbroj američkih tekstova između 1750. i 1850. godine. Svakodnevnost Lockeovog utjecaja ukazuje na to da je nešto od njegove filozofije prodrlo i postalo ukorijenjeno u zajedničkoj logici koja je osvijestila američko razmišljanje o politici, državi i pravima. Ipak, ako uzmemo originalne izvore i usporedimo ih s razvojem individualnih prava i širenjem političke zajednice, možemo vidjeti da postoje značajnija odstupanja od originalnog materijala. To sugerira da iako su Lockeova djela inspirirala napredovanje političke slobode, rezultati mogu i često nadilaze inicijalnu namjeru filozofa. Razlog zašto se Locke toliko čitao je taj što je on izuzetno utjecajan i ima veliki značaj u osnivanju Amerike. Ne samo da su njegova djela utjecala na emancipacijske pokrete vjerskih skupina, žena, robova i bezemljaša, već je njegova misao dala jedno od glavnih temelja na kojima je izgrađena moderna liberalna demokracija. Lockeova ostavština je još uvijek živa, a uvidom u prisvajanja njegove filozofije u razdoblju prosvjetiteljstva, američke revolucije i građanskog rata, možemo istinski cijeniti njegov doprinos - i, jednako važno, onih muškaraca i žena koji su bili inspirirani njegovim idejama - do promicanja jednakosti među svim članovima civilnog društva.

5.1. Locke o vjerskoj jednakosti

U *Pismu o toleranciji*, Locke promiče neke od svojih najistaknutijih i najslavnijih ideja o liberalnom duhu. Djelo je napisao 1685. u čast svojem prijatelju i protestantskom teologu Phillipu von Limbrochu dok je bio u egzilu u Nizozemskoj, kao podršku Disidentima koji su se u tom periodu borili za dobivanje vjerske i građanske slobode u Engleskoj. U tekstu je premašio sve doktrinarne razlike koje su postojale između raznih crkava te u djelu aktivno promiče vjersku slobodu i jednakost. Međutim, u svim svojim spisima Locke izražava izričitu netoleranciju prema rimokatolicima i ateistima. Zašto on odbacuje ove dvije skupine? Isključuje li ih on potpuno iz društva i iz političke zajednice?

Da bismo razumjeli razlog zbog čega Locke odbacuje ateiste iz političke zajednice, moramo shvatiti zašto on stavlja naglasak na postojanje sveznajućeg, svemogućeg i sveprisutnog Bića. U *Ogledu o ljudskom razumu* Locke ističe da su svi ljudi „u stanju spoznati, odnosno biti sigurni da postoji BOG¹“ (Locke, „Ogled II“ 239). Ljudi su bića sa životinjskim tijelima koja imaju sposobnost rasuđivanja i razumnog ponašanja. Znamo da postojimo kao razumna bića jer naš um inherentno sadrži svoje vlastite ideje (Locke, „Ogled II“ 172). To je dar intuitivnog razmišljanja, vrsta znanja koja je „najjasnija i najizvjesnija među onima za koje je ljudska konačnost uopće sposobna“ (Locke, „Ogled II“ 152). Kad deduktivno ispitamo kako sama Priroda funkcionira, intuitivno razumijemo da „iz nebitka ne može proizaći bilo kakav realan bitak“ te da je „od pamtivijeka postojalo nešto“ (Locke, „Ogled II“ 239) što je stvorilo ljudska bića i svemir. Iako nemamo izravno iskustvo Boga, mi posjedujemo kontemplativne ideje koje proizlaze iz naše vlastite mentalne aktivnosti te imamo ideju o beskonačnosti u jednostavnom obliku koja nužno slijedi iz infinitezimalno umnožene ideje o broju. Locke tvrdi da većina ljudi razvija apstraktnu i kompleksnu ideju Boga kao bića koje ima beskonačne kognitivne sposobnosti.

Nadalje, Locke kaže da sva racionalna ljudska bića ravnaju svoje ponašanje prema zakonu koji je „Bog odredio za postupanje ljudi, bez obzira je li im obznanjen naravnim uvidom ili glasom objave“ (Locke, „Ogled I“ 342). Locke naziva taj zakon *božanskim zakonom* i on poučava ljude na to kako trebaju i kako ne trebaju djelovati. Zakon je razumljiv i jasan većini ljudskim bićima – Bog posjeduje moć da provede zakon „putem nagrade i kazne s beskonačnim posljedicama i trajanjem u drugom životu“ (Locke, „Ogled I“ 343) i on predstavlja „jedini pravi kamen moralne čestitosti“ (Locke, „Ogled I“ 343). Ljudi važu hoće li

¹Italik u izvoru.

njihovi postupci izazvati dobre ili zle moralne posljedice tako da kompariraju „svoje postupke s tim zakonom“ (Locke, „*Ogled I*“ 343). Budući da nemamo neposredan kontakt s Božjim znanjem, nego samo trag njegove veličine i moći, u *božansko pravilo* se može proniknuti samo prirodnim rasuđivanjem. Također, ne smijemo zaboraviti da moralnost nije subjektivna sposobnost s kojom su ljudi rođeni, već se je znanje koje se stječe iskustvom:

Ona [moralna pravila] nam se ne nadaju kao prirodni biljezi urezani u um koji bi, da postoje, morale biti vidljivi kao takvi, te svojom vlastitom očevidnošću biti vjerodostojni i poznati svakome. [...] Možda je dovoljno da možemo dokazati ta moralna pravila, pa je onda naša pogreška ako ne možemo dospjeti do njihove pouzdane spoznaje. No činjenica da ih mnogi ljudi ne poznaju, te sporost s kojom nailaze na odobravanje kod drugih ljudi, očiti su dokazi da nisu urođena niti takva kakva se doimaju na prvi pogled bez istraživanja (Locke, „*Ogled I*“ 50).

Ljudski razum kontrolira način na koji se percipira moralnost i ako čovjek pogrešno protumači ove znakove od Boga, to je njegova ili njezina krivica. Neispravna interpretacija ovih moralnih pojmova proizlazi iz čovjekovog kulturološkog okruženja, tako da ljudi mogu protumačiti božanski zakon na mnogo načina. Bog kažnjava ili nagrađuje djela na temelju ispravnosti tumačenja. To ne znači da Locke zabranjuje prakticiranje nekršćanskih religija. Naprotiv, on brani i zagovara vjersku raznolikost, navodeći da

[...] nijedan čovjek nije po prirodi određen za neku posebnu crkvu ili sektu, već se svaki dobrovoljno priključuje onoj zajednici za koju vjeruje da će pronaći takvo ispovijedanje i bogoslužje koje je istinski prihvatljivo i za Boga. Nada za spasenjem, koja je bila jedini uzrok njihovog ulaska u tu zajednicu, može biti i jedini razlog njihovog ostanka u njoj. (Locke, „*Pismo o toleranciji*“ 19).

Locke je uspostavio snažnu vezu između vjere i morala. Vjerovanje u božanstvo nije praznovjere ili spekulacija, već je empirijska i univerzalna istina, „temeljna istina“ o kojoj „cjelokupna religija i istinska moralnost o njoj ovise“ (Locke, „*Ogled II*“ 241). *Božanski zakon*² nas okružuje, prožima i gradi samu bit našeg društva i blagostanja, a moralnost je ključ za rješavanje zagonetke Božanskog zakona. Zbog toga ateist predstavlja prirodnu opasnost za čovječanstvo. Moralnost, kao nauka koja se može i mora učiti kroz iskustvo, se sažima i predstavlja u većini teologija. Ako osoba odbija priznati postojanje božanskog bića, onda je ili

² U Dvije rasprave o vladi, on koristi izraz „prirodni zakon“ (vidjeti Prva rasprava §16, 17, 91, 101, 102, 166, Druga rasprava § 1, 4, 6, 7, 8, 9, 11, itd.), i „um – opć[e] pravil[o] i mjer[a] koje je Bog dao ljudima“ (vidjeti Prva rasprava §101, Druga rasprava §6, 11, 181).

prijetvorna i ne treba joj se vjerovati ili je nerazumna i ne bi ju trebalo shvaćati ozbiljno. Baš kao što ljudi trebaju ohrabrenje za ulazak u političku zajednicu, oni također trebaju zakone koji propisuju kako se trebaju ponašati u okviru moralnih granica. Buntovno ponašanje ateista proizlazi iz činjenice da se ne boji kazne u zagrobnom životu ako zgriješi ili odstupi od Božanskog zakona tijekom svog života. Ne vjerujući u Božju beskrajnu dobrotu, „krivac daje do znanja da živi po drugom pravilu nego što je pravilo *uma* i opće pravičnosti, koje predstavlja onu mjeru koju je Bog propisao djelatnostima ljudi radi njihove uzajamne sigurnosti; i tako postaje opasan za ljude“ (Locke, „Dvije rasprave“ 239). Ateisti ne mogu biti pouzdani jer inherentno ne poštuju „obećanja, klauzule i zakletve koji predstavljaju vezu u ljudskom društvu“ (Locke, „Pismo o toleranciji“ 66), te se zato smatraju nesposobnima da žive u civiliziranom svijetu.

Kao i njegova netolerancija ateista, Lockeove predrasude prema rimokatolicima³ su dobro poznate među njegovim čitateljima. U *Eseju o toleranciji* on napada „opasne“ papiste koji u svojim vjerskim doktrinama gaje „nekolicinu [...] opasnih mišljenja koja su potpuno destruktivna za sve političke zajednice“⁴ (Locke, „Esej“ 99). Locke navodi da

[...] s obzirom ne to da ljudi najčešće uzimaju svoju religiju zdravo za gotovo i sebi prisvajaju sveukupna mišljenja svojih istomišljenika, često se događa da miješaju svoju vjeru i spekulativna mišljenja s drugim doktrinama koja su apsolutno destruktivna za društvo u kojem žive, kao što je vidljivo kod rimokatolika koji su podanici svakog vladara osim pape (Locke, „Esej“ 96).

S obzirom na političku moć, rimokatolici „misle da mogu uskratiti [vjernost] drugima [vladarima]“ (Locke, „Esej“ 99). Papa ima ovlaštenje (a isto tako može dati tu moć svojim podanicima) odreći se vladavine heretičnog vladara ili „može po prilici odbaciti svoje zakletve, obećanja i obveze koje ima prema svojem vladaru“ (Locke, „Esej“ 99). Locke gleda na rimokatolike kao robove koji pužu uz noge gospodara, potpuno nesvjesni želja i naredbi vlasti njihovog istinskog vladara. Oni su pokazali svoje nemogućnosti da prihvate i budu tolerantni u trenutku kad su počeli isključivati heretike, što je značilo svaku osobu druge vjere ili bilo kojeg kršćanina koji je na bilo koji način povrijedio Papu, te su pokazali građansku

³ Locke, kada se govori o katolicima u svojim spisima, obično ih naziva papistima ili rimokatolicima. Riječ „katolik“, kao imenica, ima „univerzaln[u] ili općenit[u]“ konotaciju (Johnson). Pojam također se veže uz „crkv[u] Isusa Krista ... jer se proteže po cijelom svijetu, i nije ograničena vremenom“ (Johnson), što je razlog zbog čega Locke stavlja pridjev „rimo-“ ispred imenice kako bi napravio važnu razliku između kršćanske crkve i njenog obreda.

⁴ Autorov prijevod.

nepouzdanost kroz povijest iniciranjem okrutnih ratova i zlouporabom ovlasti koja im je povjerena od strane različitih vladara. Locke ne elaborira o društvenim privilegijama koje se dodjeljuju svakoj skupini. Iako rimokatolici i ateisti nemaju privilegiju funkcionirati unutar političke sfere, Locke ne kaže da im je još nešto zabranjeno u političkoj zajednici. Oboje su slobodni posjedovati imovinu i rimokatolici imaju pravo prakticirati svoju vjeru (sve dok ne uzrokuju štetu drugima⁵). Kada se odluče odreći svojih ne-građanskih uvjerenja, tada se mogu biti baviti politikom.

Sve u svemu, Locke se drži tradicionalnih religijskih kategorija. Segregacija rimokatolika i ateista u interesu općeg dobra proizašla je iz Lockeove nesposobnosti da razlikuje racionalne ideje od tradicije. Lojalnost stranom vladaru i ateizam su potresali same temelje onoga što se konstituiralo kao uredno političko društvo. Argumenti koje on nabraja su bila uobičajena pojava u njegovo vrijeme. Engleski tradicionalisti i pamfletari su identificirali rimokatolike i ateiste kao nedostojne tolerancije jer ih je njihova perspektiva na zagroban život učinila politički nedostupnima, dok su napadi na rimokatolike ponovno ojačali jer su se bojali da će James II uspostaviti rimokatoličku dinastiju i prognati britanske protestante. To ne znači da Locke treba podcijeniti zbog tih vjerskih predrasuda. Naprotiv, njegovo uvjerenje, da različite vjerske skupine unutar političkog poretka sprječavaju građanske nemire, uvelike je utjecalo na vjersku toleranciju tijekom stvaranja SAD-a, što ću pokazati kroz dva vrlo lockeovska dokumenta iz 18. stoljeća.

5.1.1. Utjecaj Johna Lockeja na vjersku misao 18. stoljeća

Dvije rasprave o vladi je bilo važno djelo i u Americi i u Engleskoj tijekom 18. stoljeća, ali dok je kontinentalna Europa uživala u „društvenoj ugodu“, Ameriku je „potresala revolucija“ (Hutson 17), zbog čega su nastala posebna tumačenja Lockeja u Americi koja su se drastično razlikovala od interpretacija u Velikoj Britaniji. Američka je javnost cijenila Lockeovu političku teoriju jer se psihološki mogla povezati s idejom prevrnuća despotske i nasilne vlade. Amerikanci su zbog Revolucije bili zaokupljeni željom da kultiviraju ispravnu moralnost i etiku koja bi osigurala stabilnost i vrlinu u ljudima. To je razlog zbog čega su Očevi osnivači prisvojili Lockeovu doktrinu da je znanje Boga bitno za ljudski život i za racionalno ponašanje. Smatrali su da religija treba biti temelj i stup civilnog društva i, ako se

⁵ To doista može značiti bilo što - od zavođenja i dovođenja drugih u zabludu da je devijantno ponašanje ispravno do toga da vlast zabrani slobodu govor. Locke također ne raspravlja o ovoj temi tako da smo zakinuti što se tiče značenje fraze „ne uzrokuju štetu drugima“.

učinkovito implementira u sustav, može pridonijeti i političkoj i društvenoj koristi za političke zajednice. Vjera je dala građanima „skup poticaja/odvraćanja od kojih se očekivalo da pojedinci postanu poslušni kršćani i odgovorni građani" (Hutson 10).

To je razlog zbog čega u Državnom ustavu napisanom 1776. godine postoji izrazita potreba da religija bude kamen temeljac za građansko društvo. Ustav Pennsylvanie (1776.) i Ustav Vermonta (1777.) zahtijeva od članova svojih Zastupničkih domova da potvrde⁶ svoju vjeru u Boga. Ustav Južne Karoline (1778.) navodi da se „slobodno toleriraju sve osobe i vjerske udruge koje priznaju da postoji jedan Bog i buduće stanje nagrada i kazni, te da se Bogu treba javno klanjati“ (Ustav Južne Karoline - 19. ožujka 1778.). Ustav Massachusettsa (1780.) ide korak dalje i tvrdi da „je pravo, kao i *dužnost svih ljudi u društvu*⁷, javno i u navedenim razdobljima, pokloniti se Vrhovnom Biću, velikom Stvoritelju i Spasiocu svemira“ te da „sreća naroda, reda i očuvanje civilne vlasti bitno ovise o pobožnosti, religiji i moralu“ (Ustav Massachusettsa (1780.)). Ovi osjećaji i pojmovi se nalaze ne samo u raznim ustavima koje imamo pri ruci, već i u različitim spisima i govorima američkih političkih vođa⁸ osamnaestog i devetnaestog stoljeća.

Religija osamnaestog stoljeća je također izuzetno zasićena Lockeovim idejama. 1774. godine, sedamdeset godina nakon smrti Johna Lockeja, Samuel Sherwood je napisao jedan od najpoznatijih ratnih propovijedi: *Scriptural Instructions to Civil Rulers, and all Free - born Subjects* (prijevod: *Biblijske upute civilnim vladarima, i svim slobodno-rođenim subjektima*). Sastavljeno kao „obraćanje slobodnjacima kolonije“ (Sherwood 1) u Connecticutu, diskurs Sherwooda je preplavljen Lockeovom logikom. Na početku propovijedi on tvrdi da je „Bog, suveren i vrhovni Vladar svih stvari [...] postavio [ljudе] u takve okolnosti [...] da] jasno otkriju njegovu volju“ (Sherwood 4). On je „napravio ljudski rod racionalnim bićima“ da se „ujedine i spoje u društva za obostranu korist“ (Sherwood 4). Prije ujedinjenja u društvo, oni su postojali „u prirodnom stanju“ (Sherwood 4), i, kao Božja stvorenja, imaju „slobodu i izbor da dogovore oblik vlasti“ koji „najviše pridonosi njihovoj sreći i dobru“ (Sherwood 5). Sherwood daje detaljnu analizu o idealnim atributima istinskog vladara i istinskog subjekta. Kao i Locke, on tvrdi da sva društva „imaju svoj početak i ishodište u dobrovoljnom

⁶ U Ustavu Pennsylvanije i Vermonta stoji: „[...] svaki član, prije nego što zauzme svoje mjesto [u parlamentu], iznosi i potpisuje sljedeću izjavu: Vjerujem u jednoga Boga, stvoritelja i vladara svemira, davatelja dobrog i onoga koji kažnjava opake. I ja priznajem Sveto pismo Starog i Novog zavjeta koji daju božansko nadahnuće“ (Ustav Pennsylvanije – 1776.).

⁷ Moj kurziv.

⁸ Pogledati Hutson James. *Forgotten Features of the Founding: The Recovery of Religious Themes in the Early American Republic*. 2003. 3.

dogovoru i sporazumu“, u kojega građani „ulaze proizvoljno i uz svoj pristanak“ te „moraju potvrditi pod strogom i svetom obavezom“ da će se „prijatno“ ponašati jedan prema drugome, tj. prema „zakonima i ustavu onoga društva čiji su članovi“ (Sherwood 5). Svi subjekti imaju „prava, privilegije i svojstva“ koji su odobreni i poticani „zakonom prirode, zakonima društva, i Božjem zakonom“ (Sherwood 5). Ovo je čisto lockeansko razmišljanje: (1) skupina racionalnih i pobožnih ljudi se okuplja i slobodovoljno pristaje ući u društvo. (2) Oni se vežu društvenim ugovorom da će dati na raspolaganje neka od svojih prava kako bi stekli nova. (3) Sva prava su u obliku vlasništva⁹ i (4) sva imovina je prirodna.

Kao što se može primijetiti iz teksta gore, Sherwood, poput Lockeja, naglašava pravo osobe na imovinu. Ako su ljudi iz „američkih kolonija stvarno imali nekakvu imovinu, bilo što što su mogli nazvati svojim“, ta imovina „ne može biti odbijena bez većih štetnih odraza i uvreda kao i zlostavljanja [tih ljudi] i njihovih predaka koji su toliko godina radili i mučili se za tu svrhu“ (Sherwood 14). Ljudi imaju pravo „osigurati se i braniti se ako posjeduju [tu imovinu]; i nitko nema pravo uzeti ju bez njihovog pristanka“ (Sherwood 14), pa čak ni „nezakoniti i okrutni mučitelji“ (Sherwood 13). Javno dobro je glavni cilj građanskog društva i vladar mora biti pravedan i poštivati zakone kako bi promicao te vrijednosti. Slično kao i Locke koji navodi kako je moral ukorijenjen u prirodi, Sherwood je suglasan u svom mišljenju da su pojmovi „dobro“ i „loše“ „osnovani u prirodi stvari¹⁰“ i „ne mogu se mijenjati i izmjenjivati¹¹“, čak niti odabirom [...] kraljeva i vladara“ (Sherwood 8). Vladar koji „ne priznaje pravo naroda da se brinu o svojim slobodama kada su [te slobode] u opasnosti“ (Sherwood 14) i koji „oduzme sigurnost njihovih života, sloboda i imovina“ (Sherwood 15) čine ga uzurpatorom i proizvoljnim tiraninom. Kada ova vrsta vladara krši prava svoga naroda, njegovi podanici imaju dozvolu pobuniti se i srušiti ga, a do tog zaključka također dolazi i Locke u svojem djelu *Dvije rasprave o vladi*. Sherwood dodaje da ako ljudi ne ustanu protiv vladara, oni će biti „uhvaćeni pod takvim jarmom ropstva da će ono biti neizmjereno bolno za njih i njihovu djecu; [ropstvo] iz kojeg se ne može pobjeći niti osloboditi“ (Sherwood 19). Još jedna stvar koja kod Sherwooda proizlazi od Lockeja je njegovo uvjerenje da je religijska raznolikost¹² važna u političkoj zajednici. Politički subjekt samo mora biti „dobar čovjek kojeg pokreću evanđeoska načela i motivacije“ (Sherwood 3).

⁹ Vlasništvo znači „život, slobodu i imovinu“ građana (Locke, „*Dvije rasprave I*“ §87, 232).

¹⁰ Moj kurziv.

¹¹ Ibid.

¹² Jedna od ključnih razlika između Sherwooda i Lockeja je da Sherwood vjeruje da religijsku raznolikost treba poticati sve dok su te religije kršćanske; s druge strane Locke kaže da pojedinci trebaju samo vjerovati u božanstvo, ili ako su rimokatolici, odreći se pape.

Svaka osoba bi trebala pronaći odgovarajuću religiju koja će voditi njegov moralni kompas, a s tom religijom će „uživati sva sveta prava i potpune slobode savjesti“ (Sherwood 3). Baš kao i Locke, Sherwood ne podnosi ateiste. Božji „autoritet i moć nad nama su neograničeni i nekontrolirani,“ a ateisti ne mogu poreći ili se suprotstaviti „bez [...] da budu krivi što su počinili najveći zločin pobune“ (Sherwood 4). On kaže da ako promatramo ljudsku prirodu, zaključit ćemo da je „teško da bilo što, osim straha od kazne, može držati ljude u strahu, i podložno podvrgavanju [Bogu]“ (Sherwood 12). Što se tiče onih vladara koji su nevjernici, Sherwood upozorava na njihove sklonosti „da rade najveći nered i prijestupe od svih ljudi na svijetu“ (Sherwood 13). Ova pretpostavka se također odnosi i na puk.

Jedan od paragrafa koji najbolje opisuje njegov odnos prema nevjernicima kaže da:

[...] ako oni nemaju straha i nemaju strah na pameti, ili kad se budu pojavljivali pred, i davali izvješće svome Vrhovnom sucu, suverenom vladaru svijeta; oni će biti u krajnjoj opasnosti ne samo što su doveli sebe u stanje bezvremenskog i potpunog uništenja; već isto tako što su uništili svoje podanike u svim njima dragim i vrijednim interesima; te što su ih uključili u najveće zamislive užase i probleme (Sherwood 13).

Sherwood daje vrlo precizan prikaz Lockeove ograničene vlasti i konačnog raspada te iste vlasti, ali ne pripisuje bilo koju od svojih tvrdnji ovom filozofu. Naprotiv, čini se kao da ideja o svojstvima idealne vlasti i kako bi ta ista vlast trebala funkcionirati prevladava kao samorazumljiv pogled na svijet. Locke se više ne navodi da bi se promicao određeni pogled na svijet - njegova teorija je postala dio zdravorazumskog razmišljanja.

Značajno je da se Lockeov izbor riječi može naći u Sherwoodovoj propovijedi, ali Sherwood nije iznimka jer se lockeovski jezik može pronaći i u drugim propovijedima. Druga perspektiva koja nam nudi jasan uvid o tome koliko su doista prevladavale Lockeove ideje u 18. stoljeću dolazi od Thomasa Jeffersona u *Notes on the State of Virginia* (prijevod: *Napomene o državi Virginiji*) (1785.). Kada raspravlja o temi religije, Jefferson odlazi korak dalje čak i od samog Locke, iako i dalje koristi istu logiku kao on. Kritizirajući *De heretico comburendo*, zakon koji je donio engleski parlament pod kraljem Henrikom IV. koji je ozbiljno kažnjavao heretike, Jefferson koristi izraz „religiozno ropstvo“ (Jefferson 286) da označi uvjete pod kojima je vlada silila ljude da šute o svojim uvjerenjima kako bi imali građansku slobodu. To odgovara Locke, koji navodi kako „nitko [...] *in fine*, ni pojedine osobe, ni crkve, pa čak ni države, nema nikakvo pravo da međusobno ugrožava građanska prava i materijalna dobra pod izlikom religije“ (Locke, „*Pismo o toleranciji*“ 29).

Na temu ateista i rimokatolika, Jefferson odstupa od Lockeja i vodi teoriju prirodnog prava korak dalje. Nakon što Jefferson slično utvrdi da „pravo savjesti“ nikada ne može biti podložno vladarima, da su ta prava odgovorna jedino Bogu i da se zakoni vlasti „tiču takvih radnji koje su štetne za druge“, on tvrdi da „za mene nije štetno ako moj susjed kaže da postoji dvadeset bogova ili da *nema boga*¹³“ (Jefferson 286). Ali i Locke i Jefferson se slažu da bi vlast trebala ograničavati nečije vjersko uvjerenje kada je štetno za društvo, ali dok Locke smatra da su ateisti i rimokatolici sami po sebi loši, Jefferson tvrdi da se ljudi ne bi trebali progoniti na temelju njihovih vjerovanja (ili odbacivanja vjere) sve dok ne čini štetu društvu i drugima. Ovi ljudi su „prirodni neprijatelji zablude i samo zablude“ (Jefferson 286), a ne prema društvu kako Locke pretpostavlja. Jefferson proširuje Lockeovu pretpostavku da se čovjek može procijeniti na temelju vlastitih vjerskih uvjerenja i zaključuje da nije čovjekova vjera ili nedostatak vjere koja ga čini lošim ili iskvarenim građaninom. Svaki čovjek treba uživati u plodovima života građanskog društva sve dok ne uzrokuje štetu drugima. To omogućava ateistima i rimokatolicima da djeluju unutar vlade, bez straha od progona, što Locke nikada ne bi dopustio u svom kraljevstvu.

Ono što je pomoglo Jeffersonu i Sherwoodu u formulaciji ovih različitih argumenata je nejasnoća i nepreciznost Lockeovog jezika u njegovim djelima. Dok Sherwood oponaša Lockeja bez većih prepravaka, Jefferson donosi svoje zaključke tako što usvaja Lockeova temeljna učenja o prirodnim pravima i ide dalje od njegovog filozofskog rasuđivanja. Ne treba zaboraviti, međutim, da on to čini koristeći Lockeovu logiku, dajući argumente u skladu s filozofskom, ako ne s Lockeovom izvornom namjerom.

¹³ Moj kurziv.

5.2. Locke o ženama

U *Prvoj raspravi o vladi*, Locke izričito navodi da ljudi nisu gospodari svojim ženama. Žene, robovi i sluge su tri različite i potpuno razlikovne kategorije. Robovi i sluge, iako različiti na neki način (a to je tema koju ćemo dotaknuti kasnije) se tretiraju kao vlasništvo obitelji. Žena je, s druge strane, pojedinac koji je vezan ugovornim sporazumom za muža. Ona drži visoku poziciju u obiteljskoj hijerarhiji i kao majka „ima svoje pravo, što razara suverenost jednog vrhovnog monarha¹⁴“ (Locke, „*Dvije rasprave I*“ §65, 72). Iako žena ima autoritet u obitelji, jesu li kategorije muža i žene ekvivalentne kada uzmemo u obzir njihova prirodna prava? Je li jedna kategorija snažnija od druge, i ako je tako, na temelju čega Locke bazira ovu raspodjelu snaga?

Locke kaže da su svi ljudi „međusobno jednaki bez podređivanja i pokornosti“ (Locke, „*Dvije rasprave II*“ §4, 28), ne na osnovu njihove fizičke snage, već na temelju njihove racionalnosti i nematerijalnog duha. Ovdje Locke u izvornom tekstu koristi englesku riječ „men“ koja može u određenim kontekstima odnositi samo na kolektivni muški rod, no ovdje se odnosi na sve ljude¹⁵. Čovjek se sastoji i od životinjskog i od duhovnog djela. Njegov životinjski dio poprima oblik „živuće[g] ustrojeno[g] tijel[a]“ (Locke, „*Ogled I*“ xxvii, §8, 322) i zapravo je „izmjena velike količine materije“ (Locke, „*Ogled I*“ xxvii, §3, 320), dok njegov duhovni dio tvori njegovu dušu i um. Dakle, jednakost može postojati tamo gdje nema izravnog doticaja s vlasti, to jest „između Švicaraca i Indijanaca u šumi Amerike“ (Locke, „*Dvije rasprave II*“ §14, 182). Imajući u vidu da spol ne igra ulogu u prirodnom stanju te da su u tom stanju oba spola jednaka, jesu li muški i ženski pojedinci jednaki kada ulaze u društvenu zajednicu? Kad Locke govori o raspuštanju vlade (politički čin koji ne postoji u prirodnom stanju) i kada se subjekti vrate u stanje u kojem nema zajedničke vlasti, čini se sasvim jasno da kad Locke koristi riječ „men“ (tj. „ljudi“), on misli samo na muškarce „koji su imali neku ulogu u društvu“ (Schwoerer 535). To nam ukazuje na činjenicu da žene nisu politički akteri u civilnom društvu i da je politička zajednica samo muški projekt. Koji su razlozi da se žene isključuju iz političke sfere?

Prije svega, Locke postavlja socijalnu barijeru između dva spola koja počiva na njihovim jedinstvenim i inherentnim biološkim čimbenicima. On temelji muško-žensku

¹⁴ Onaj monarh koji je otac

¹⁵ Carol Pateman u *Seksualnom ugovoru* primjećuje da, iako Locke koristi riječi „men“ (tj. „ljudi“ ili „muškarci“) i „man“ (tj. „muškarac“) i za muški i za neodređeni rod, je uglavnom pisao iz ne-rodne neutralne perspektive i da je većina *Dvije rasprave* napisano u muškom rodu.

interakciju na osvajanju (Locke, „*Dvije rasprave I*“, vi, §54, 38), za razliku od muško-muškog odnosa u kojem jedan teži da bude „voljen [...] od onih jednakih [njemu] po prirodi, onoliko koliko je to moguće,“ što s druge strane „nameće dužnost da u potpunosti [uzvrati] sličnu ljubav¹⁶ (Eccl. Pol. lib. I.)“. Ovaj nagon za osvajanjem žena proizlazi iz muškarčeve konstitucije koja ima „jaku požudu za parenjem“, što je Bog prožeo u ljudima kako bi se „produžila ljudska vrsta“ (Locke, „*Dvije rasprave I*“ vi, §54, 38). Locke povezuje ove želje s neželjenim nagonom koji radi protiv razuma:

Što jedan od tisuće otaca, kada začinje svoje dijete, *misli više osim zadovoljenja svojega trenutnoga nagona*¹⁷? Bog je u svojoj beskrajnoj mudrosti smjestio u ustrojstvo ljudskoga tijela jaku požudu za parenjem kako bi se time produžila ljudska vrsta, *do čega je najčešće dolazilo nenamjerno i često protiv suglasnosti i volje onoga tko začinje*¹⁸. (Locke, „*Dvije rasprave I*“ vi, §54, 38).

Locke koristi ovaj odlomak da racionalizira seksualni nagon muškaraca, ali ne spominje ništa sa ženske strane. Iz toga možemo zaključiti da muškarac igra aktivnu ulogu te da interno (jer se bori protiv svojih želja koje stalno pokušavaju zamutiti njegov razum) i eksterno nastupa kao osvajač ženke. Žena s druge strane ima pasivnu ulogu u tom zajedništvu.

Kada dvoje ljudi začnu djecu, roditelji ulaze u brak kako bi se pravilno brinuli za svoje potomstvo. Brak predstavlja dobrovoljni ugovor između dva pojedinca. Kao što je i prije bilo navedeno, žene nipošto nisu imovina, nego su voljni partneri i sudionici u tom odnosu. Ova zajednica koju su stvorile dvije jedinke se zove obitelj. Za Lockea obitelj služi za „stvorila zaliha i sakupila dobra za njihovo zajedničko potomstvo, koje bi nestalne raznovrsnost i lakomisleni i česti raskidi bračnog društva snažno narušavali“ (Locke, „*Dvije rasprave II*“ vii, §80, 229). Kad nastanu neslaganja na temu zajedničkog vlasništva, nužno se zahtijeva da „krajnja odluka, odnosno vlast, bude negdje određena, ona prirodno odlazi na muškarčevu stranu, budući da je sposobniji i jači“, ali ta muška nadmoć se samo odnosi na njihov zajednički interes i imovinu, no „ženi ostaje potpuno i slobodno posjedovanje onoga što je po ugovoru njezino osobno pravo i ne daje mužu više vlasti nad njezinim životom nego što ona ima nad njegovim“ (Locke, „*Dvije rasprave II*“ vii, §82, 229-30). Individualno vlasništvo muškarca i žene se ne miješa kad se oni vjenčaju. Ženin udio u njihovom zajedničkom

¹⁶ *Laws of Ecclesiastical Polity*, Book I, ch. VIII, §7 (Keble ed. 1836, I, 288-9). Locke nije naveo točan citat, već ga je preformulirao iz izvornog djela.

¹⁷ Moj kurziv

¹⁸ Ibid.

vlasništvu, „bez obzira je li joj vlastiti rad ili ugovor dao pravo na njega“ (Locke, „*Dvije rasprave* II“ xvi, §183, 307) ne može biti oduzet od strane supruga, jer je ušla u zajednicu sa svojom imovinom kao pojedinac uz potpuni pristanak. Samo roba stečena u obitelji se tretira kao „zajedničko vlasništvo.“

Ovdje nastupa problem jednog pravnog pojma koji se učestalo koristio tijekom 18. stoljeća, a to je termin *femme covert*. *Femme covert* je „udana žena koja je također pod zaštitom svoga supruga – gospodara“ (Johnson). Joan R. Gundersen i Gwen Victor Gampel u djelu *Pravni status žene u braku u osamnaestom stoljeću u New Yorku i Virginiji* navode da žene „dolaze u kontakt s građanskim pravom na dva opća načina: 'po pitanjima vlasništva i ugovora' te 'obiteljskog prava'“ (Gundersen i Gampel 116). Kad žena postane *femme covert*, to osakaćuje njezinu sposobnost da ima ikakvo pravo na sudjelovanje tim pravnim pitanjima. Gundersen i Gampel ukazuju na to da

[...] je definicija općeg zakona *feme covert* bio glavni onemogućavajući faktor za žene. *Feme sole*, pravni izraz za udovice ili usidjelice, može prenijeti imovinu, napraviti valjani ugovor, tužiti ili biti tužena od strane drugih, izvršiti akt i napraviti oporuku. *Feme covert* tehnički ne može učiniti ništa od tih stvari bez pristanka ili sudjelovanja supruga (Gundersen i Gampel 116).

Iako je Locke napravio veliki korak tako što je dopustio da se očuva ženina imovina unutar braka, kad dođe do pitanja zajedničkih dobara, prirodna fizička nadmoć i dalje diktira način na koji će se „zajednička imovina“ obraditi. Jedina situacija u kojoj žena može u potpunosti preuzeti kontrolu nad svojim udjelom je kad se razvodi od svoga muža ili kad on premine, u kojem slučaju ona doista dobiva kontrolu nad njihovim „zajedničkim vlasništvom“.

Još jedan filozofski i pravni korak u Lockeovoj teoriji dopušta bilo kojoj strani (mužu ili ženi) da pokrene razvod. Engleski zakoni o razvodu su bili užasno strogi tijekom Lockeova života. Engleski Commonwealth je imao tri načina dodjele razvoda i detaljno je slijedio rimski kanonski zakon. Dva načina su mogla biti odobrena od strane crkvenih sudova, a to su bili „razvod mensa et thoro (razvod od bračnog kreveta i smještaja)“ i „razvod vinculo matrimonii (razvod od braka)“ (Shanley 357). Razvod mensa et thoro se dodjeljuje za „preljub, ekstremne okrutnosti ili dezerterstvo, ... i ne dopušta niti jednom od partnera da se ponovno vjenčaju“ (Shanley 357). Razvod vinculo matrimonii je bio „potpuni raskid ženidbene veze s dopuštenjem za ponovni brak“, a dobivao se kada je „sam brak bio nevažeći zbog starosti, neuračunljivosti, seksualne impotencije ili prijevare“ (Shanley 357). Treći način

se smatrao neobičnim postupkom odobren od strane parlamenta, a gotovo svi tužitelji su bili muškarci koji su tražili tu rastavu da „osiguraju [sebi] legitimno potomstvo“ (Shanley 357). Locke nije obraćao pažnju na bilo koju od engleskih pravnih normi za razvod. U stvari, on tvrdi da razvedenoj ženskoj osobi ostaje njezina vlastita imovina „što je po ugovoru njezino osobno pravo“ (Locke, „*Dvije rasprave* II“ vii, §82, 230), te da je jasno da „njezin muž nije mogao izgubiti ono što je bilo njezino“ (Locke, „*Dvije rasprave* II“ xvi, §183, 186). Žene nemaju posljedice prilikom izlaska iz braka, a majka i dalje ima pravo glasa po pitanju odgoja svog potomstva. Locke ne otkriva što se događa s akumuliranim „zajedničkim vlasništvom“.

Locke također pruža ženama oblik rodnog prava kroz njihovu majčinsku ulogu, „jer nitko ne može osporiti kako majka ima jednak, ako ne i veći udio kada dugo hrani dijete u svojem tijelu svojom vlastitom tvari“ (Locke, „*Dvije rasprave* I“ vi, §55, 62). U djelu *Patriarcha*, Filmer je napisao da je „sva moć izvorno kod oca,“ te da samo otac kao veliki patrijarh i vladar obitelji ima nadležnost nad djecom. Među njegovim opravdanjima navodi i petu zapovijed, potpuno zanemarujući da ta ista zapovijed ne spominje samo oca, već „i majku“. Naravno, Locke koristi i tu zapovijed kao i druge primjere iz Biblije da formira protudokaz s namjerom da uništi Filmerovu apsolutističku teoriju:

Jer kakvu god dužnost priroda i pravo rađanja nalažu djeci, ta ih dužnost svakako mora podjednako obvezivati prema oboma. I stoga vidimo kako ih pozitivni Božji zakon posvuda sjedinjuje, bez diskriminacije, kada nalaže poslušnost djece: „Poštuj svoga oca i majku“ (*Izlazak* 20,12); „Tko prokune svoga oca i majku“ (*Levitski zakonik* 19, 3); „Djeco, slušajte svoje roditelje“ (*Efežanima* 6, 1) – način je izražavanja u *Starom i Novom zavjetu*. (Locke, „*Dvije rasprave*“ §52, 209)

U *Dvije rasprave o vladi*, peta zapovijed služi kao temelj za izgradnju ravnopravnosti spolova. Kao majka žena ima moć nad svojom djecom da ih njeguje i odgaja onako kako ona smatra prikladnim, jer je ona sudjelovala u njihovom stvaranju te bi kao ravnopravan partner trebala imati pravo na roditeljski autoritet.

Iako Locke sadi prva zrna ženskih prava u domaćinstvima, on se ne razjašnjava na temu žena izvan te sfere. Kada govori o temi roditeljske vlasti, on ne spominje kraljicu Mary (1516.-1558.) i kraljicu Elizabeth (1533.-1603.) prve žene – vladarice u engleskoj povijesti kao primjeri žena koje postoje unutar političke sfere, što znači da je Locke smatrao da su žene sposobne za ulazak u političku sferu. Ipak, on ne razrađuje tu temu za razliku od ostalih Filmerovih kritičara koji su tvrdili da su žene „obično nesposobne za građanski

posao“ (Tyrrell) ili su pisali odlomke u kojima se osuđuju „djeca, žene i budale ... [koji] često dolaze na vlast, a čijim slabostima i neznanju je prijeko potrebna podrška i reguliranje¹⁹“ (Sidney). U svojim drugim djelima Locke propovijeda nevjerojatno liberalan pogled na problem razlike spolova. Jedno od njegovih pisama raspravlja obrazovanje djece njegove dopisnice i navodi da „s obzirom na to priznajem da nema razlike u umovima različitih spolova što se tiče ... istinitosti, vrline i poslušnosti, te mislim da ne treba ništa mijenjati od onoga što je [bilo propisano sinu]²⁰“ (Locke, „*The Correspondence*“ 102-103). Nažalost, čini se da Locke nije mislio da povećanje ženske sfere je bilo nešto od značaja ili jednostavno mu ta tematika nije bila interesantna.

Možemo samo pretpostaviti da u Lockeovom svemiru žena ima nekoliko uloga koje ona može ispuniti kao pojedinac. Međutim, način na koji Locke tretira ovaj problem je prilično neobičan ako gledamo na njegove prethodnike, njegove intelektualne vršnjake i povijesnu eru u kojem je napisao *Dvije rasprave*. Kao što je ranije bilo navedeno, drugi teoretičari i istomišljenici Whigovaca su bili kritizirali rad Filmera, no kad su se dotaknuli teme žena oni uporno nisu željeli pustiti tradicionalne pojmove patrijarhalnosti. Edward Gee, Algernon Sidney i James Tyrell, svi strastveni kritičari Filmerove patrijarhalnosti, isključili su članove građanskog društva na temelju njihovog spola i dobi iz provođenja političkih odluka u demokratskom okruženju jer su ih vidjeli kao slabašne istomišljenike ili kao potpuno nesposobne osobe za politiku. Ono što ti pohlepni kritičari nisu shvatili je da je Filmerova misao bila „dio sveprisutnog obrasca koji je imao jak utjecaj na umove mnogih Engleza“ (Butler 140). Oni su „oduzeli Postanku njegov politički utjecaj [... i] uklonili i muškarce i žene od podređenosti vrhovnom zemaljskom ocu“ (Butler 141), ali su odbili ukloniti biološku i prirodnu inferiornost među spolovima. U tom kontekstu je čudo da se Locke uopće potrudio pozitivno razraditi temu žena, a kamoli dati im prostora za stjecanje prava na temelju njihovih ženskih osobina.

Nažalost, Engleska 17. stoljeća je zaključila da je superiornost muškaraca empirijska činjenica, a kada se tadašnja kultura usporedi s Lockeovom percepcijom ženskog spola, očito je da je prevladala patrijarhalna tradicija. Elizabeth Fox-Genovese, feministica i povjesničarka, primijetila je da ono što je spriječilo Locke (kao i druge filozofe) od primjene doktrine buržoaskog individualizma na žene „ne proizlazi iz njegove unutarnje logike“ jer za to ne postoji opipljivo logično objašnjenje, već su se prepustili (kako je Locke precizno napisao)

¹⁹ Prijevod autorice.

²⁰ Prijevod autorice.

„zakonu i običaju [te] zemlje“ (Fox-Genovese 335). Kako Melissa A. Butler (još jedna poznata povjesničarka) primjećuje, Locke je mislio da su „žene u stanju racionalno razmišljati; osim toga, one mogu sklapati ugovore i stjecati imovinu [...] to pokazuje da su žene u stanju zadovoljiti Lockeove uvjete za politički život“ (Butler 149). Međutim, Locke „nikada nije bio eksplicitan o ulozi žena u kreaciji civilnog društva“ i „nije dao poseban doprinos ženskim političkim obvezama“ (Butler 149), prema tome, nemamo opipljivog dokaza o njegovoj perspektivi o sposobnostima ženske polovice stanovništva. I tako, iako je Locke djelomično oslobodio žene od patrijarhalizma, trebat će još jedno stoljeće prije nego što se građanske i političke slobode distribuiraju jednako na oba spola. Sada ćemo ispitati kako su prvi feministički tekstovi iz 18. i 19. stoljeća koristili Lockeove argumente za proširenje područja ženske jednakosti.

5.2.1. Primjena Lockeja u kontekstu djela Judith Sargent Murray, Sarah Grimké i Deklaracije o pravima i osjećajima

Da se pokaže kako je teorija Johna Lockeja o ženskim pravima postala vitalni dio američke javne rasprave, analizirat ću tri povijesna dokumenta različitih autora koji koriste Lockeov jezik i logiku za promicanje ženske jednakosti: Judith Sargent Murray *O jednakosti spolova* (1791.), Sarah Grimké *Pisma o ravnopravnosti spolova* (1837) i *Deklaracija o pravima i osjećajima* s Konvencije Seneca Falls 1848.

O jednakosti spolova je esej kojega je napisala Judith Sargent Murray, rana američka zagovornica ženskih prava. Esaj je objavljen 1791. godine, ali se spekulira da je bio gotov već krajem 1770-ih. Murray preispituje zbog čega muškarci misle da je Bog „dao polovici ljudske vrste takvu neupitnu mentalnu superiornost“ te stvorio žene „tako notorno manjkavima, iliti nejednakima“ (Murray 133). Ona ne krivi biologiju za njihovu nejednakost, već kritizira razne institucije koje zaustavljaju razvoj ženskih umova u ranoj dobi. Dječak je „uzvišen“, a djevojka je „potlačena“ – „jedno [dijete] se uči da napreduje, a drugo se rano sputava i ograničava“ (Murray 133). Sestra se aktivno pripitomljava i obučava da bude suputnik muškarcu, dok se „brat vodi za ruku kroz kićene puteljke znanosti“ (Murray 133). Murray kaže da su svi umovi, bez obzira na spol, po prirodi jednaki, ali „običaj postaje *druga priroda*“ (Murray 133) tako da su djevojke zakinite čim se rode. Njihova će okolina oslabiti njihov um, a kako odrastaju početak će se pojavljivati ponižavajući osjećaj „[njihove]

inferiornosti koji zagorčava svako uživanje“ (Murray 134). Locke je također dotaknuo tu temu, kao što smo vidjeli ranije, i došao do istog zaključka. Ljudski um je „bijeli papir bez ikakvih biljega, bez ikakvih ideja“ (Locke, „*Ogled I*“ 106), i samo ga iskustvo može popuniti. Spol ne smeta učenju i „gdje razlika u spolu zahtijeva drugačiji pristup,“ neće biti teško raspoznati takve situacije (Locke, „*The Correspondence*“ 102).

Murray tvrdi da žena, s obzirom na to da je i ona „kandidat za besmrtnost, za nebeske radosti“, treba zaustaviti degradaciju od strane muškaraca koji smatraju da se ona mora baviti samo sa „sastojcima pudinga ili porublјivanjem odjeće“ (Murray 134). Biblija uči da su ženske duše jednake muškim dušama te da „isti Božji dah nadahnjuje, oživlјava i okreplјuje“ (Murray 134) oba spola. Muškarci ne bi smjeli zaboraviti da od početka vremena „tamo bijaše onoliko žena koliko i muškaraca, koje su, *pukom snagom prirodnih sila*, zaslužile krunu aplauza“ (Murray 134). Ima i onih koji misle drugačije i pronalaze dokaze u životinjskom carstvu: „[...] kako je u životinjskom svijetu jedan spol uvijek snažniji i superiorniji [... tako i] njihove mentalne sposobnosti također moraju biti veće“ - zato oni smatraju da je snaga uma „nepostojana i urođena u organizaciji ovog zemaljskog pokrova“ (Murray 134-135), ali nas Murray obavještava da je ta pretpostavka pogrešna. Ako uzmemo u obzir „uvriježenu nepristranost prirode“, i mi bismo trebali zaključiti da je priroda „više uložila u ženski um s obzirom na njezinu mentalnu superiornost i mentalnu snagu [tako da bude] ekvivalent za tjelesnu snagu muškarca“ (Murray 135). Locke slično promatra ovu temu. On ne tvrdi da je mentalna sposobnost muškaraca i žena različita, niti implicira da je žena prirodno gluplja od muškarca. Jedini put kad ograničava žensku nadležnost je na temu „zajedničkog interesa i imovine“, kada „krajnja odluka, odnosno vlast“ spada na muškarca, s obzirom na činjenicu da je on „sposobniji i jači“ (Locke, „*Dvije rasprave II*“ vii, §82, 229). U bilo kojem drugom slučaju, žena ima kontrolu nad svojom imovinom za vrijeme trajanja braka, i nad svojom djecom.

Murray također izaziva svoje protivnike da se izjasne o ulozi majke u domaćinstvu s obzirom na to da smatraju da su superiorniji od žena. Žene su nejednake i to nije prirodna činjenica, već kulturološka. Kada bi ženama bila dopuštena „jednakost za postignuća ... [i] ozbilјno školovanje da se ravnopravno zaposle [njihovi] umovi,“ te bi prilike dale ženama mogućnost da se njihove duše „izdignu do jednake snage“ (Murray 223). Lockeova tvrdnja da „ne postoji razlika u spolovima“ odnosi se „na istinitost, vrline i poslušnost“ („*The Correspondence*“ 102-103) i njegov savjet za odgoj djece se podudara s Murrayovom

pretpostavkom o ugnjetavanju žena. Svi su jednaki u prirodnom stanju, a u stanju savršene jednakosti „ne postoji nadmoć ili pravosudna vlast jednog nad drugim“ (Locke, „*Dvije rasprave* II“ ii, §7, 179). Nakon što je muškarac pokazao svoju moć nad ženom tako što joj je zabranio da usavršava svoj um i dušu, postao je savršen i nemoralan tiranin. Murray zaključuje da muškarac može biti snažna figura, međutim, mora shvatiti da je on „ništa više od figure, [...] njegova duša nije stvorena da bude superiornija, već je u svakom pogledu jednaka ženinom umu koji je simbol slabosti i koga [on] smatra nježnim suputnikom kroz njegove zlatne dane“ (Murray 225-226).

Američka sufražetkinja i abolicionistkinja Sarah Grimké koristi argumente slične Murryevima i također je pod utjecajem Lockeja u predstavljanju nejednakosti između spolova. U svojim pismima objašnjava da je „u potrazi za istinom“ i da će se „oslanjati samo na Bibliju kako bi odredila *sferu žene*²¹“ (Grimké, „*Letter I*“). Ona uspoređuje ugnjetavanje žena s onim od robova, te ističe da prava žena trebaju „biti samo preispitana, treba ih shvatiti i potvrditi, čak i od strane onih koji sada nastoje ugušiti neukrotivu želju za mentalnom i duhovnom slobodom koja svijetli u grudima mnogih koji su se jedva usudili izraziti svoje osjećaje“ (Grimké, „*Letter III*“).

Muškarac i žena su „oboje stvoreni na sliku Božju [i] moć je dana oboma nad svakim drugim bićem, *ali ne i jednome nad drugim*²²“: „[...] sve što je *dobro* za muškarca, to je dobro i za ženu“ (Grimké, „*Letter I*“). Kao i Locke, ona tvrdi da je Bog stvorio oba spola „u savršenoj jednakosti“, što čini ženu „slobodnim zastupnikom, obdarenu razumom i besmrtnošću“ (Grimké, „*Letter I*“). Ona nije samo posjed muškarca koji je koristi da iskali svoje životinjske instinkte. Locke to također opovrgava - žena možda nema istu količinu energije kao i njezin suprug, ali je i dalje pojedinac s pravom vlasništva koji posjeduje i majčinska i ženska prava. Par ulazi u bračnu vezu zbog „rađanja i uzajamne potpore i pomoći“ (Locke, „*Dvije rasprave* II“ vii, §83, 230), a ne da muškarac vrši svoju vlast nad ženom. Grimké prikladno navodi da je žena „u stanju prodrijeti u sve njegove osjećaje kao moralno i odgovorno biće“ jer je Bog stvorio ženu da pomogne muškarcu „u svakom dobrom i savršenom poslu“ (Grimké, „*Letter I*“). Bog je „Zakonodavac“, „Kralj“ i „Sudac“ – „za njega je sama žena dužna biti podložna te je jedino ona odgovorna za primjenu onih talenata koje joj je njezin Nebeski Otac povjerio“ (Grimké, „*Letter I*“). Žena je „predala svoja najdragocjenija PRAVA, te je postala zadovoljnom povlasticama koje joj je muškarac

²¹ Moj kurziv.

²² Ibid.

dao“ (Grimké, „*Letter III*“). Muškarci nisu imali pravo na porobljavanje žena svojim hirovima, niti imaju inherentno pravo da se odnose prema ženama kao prema imovini.

Slično kao Murray i Locke, Grimké nas obavještava da žene trebaju kriviti obrazovanje i društveno ponašanje za njihovu transformaciju u licemjere u kojem se „pretvaraju da su podčinjene“ (Grimké, „*Letter II*“), ali zapravo imaju vlastite umove i volju. Žene posjeduju „uzvišene moralne odgovornosti, intelektualne sposobnosti i besmrtnu dušu“ (Grimké, „*Letter II*“), a muškarci im nikada nisu pokušali pomoći da dođu do svojih pravih potencijala. Ženska prava se trebaju izgraditi na njihovim inherentnim darovima i talentima. Žena ima dužnosti i neke povlastice koje joj idu u njezinu korist. Ona može preuzeti uloge *supruge* i *majke* - to je njezina sfera dana od Boga, a ona

[...] mora osjetiti, ako osjeća da je u pravu, da ispunjava jednu od važnih utvrđenih dužnosti koja je povjerena njoj kao odgovornom biću, te da je njezin karakter, umjesto da je 'neprirodan,' u potpunom skladu s voljom Onoga kome, i nikome drugom, je odgovorna za talente i darove koji su joj povjereni. (Grimké, „*Letter III*“)

Grimké koristi isti Lockeov argument za promicanje ženskih prava, a to je peta božja zapovijed. Majka ima „jednak, ako ne i veći udio“ (Locke, „*Dvije rasprave I*“ vi, §55, 62) od oca, a ima jednaku odgovornost da pomogne „prigodom odgoja i očuvanja njihovog potomstva“ (Locke, „*Dvije rasprave II*“ xv, §170, 296). Tako važnu ulogu u obitelji ne može ispuniti netko lošiji ili netko manjkaviji od oca. Samo ravnopravna jedinka to može učiniti. Biti žena i majka su svete dužnosti koje omogućuju ženama da prošire svoje odgovarajuće, Bogom-dane sfere. Grimké ne želi tražiti nikakve usluge, niti želi potvrditi žensku dominaciju nad svojim muškim tiranima. Ono što ona želi je da muškarci „skinu svoj teret [...] sa [ženskih] vratova, te da [im] dozvole da stoje uspravno na zemlji“ (Grimké, „*Letter III*“), što im je i sam Bog omogućio.

Vrhunac korištenja Lockeove nauke za promicanje ženskih prava oblikuje se u *Deklaraciji o pravima i osjećajima* iz 1848. godine. Početkom 19. stoljeća, mnogi učenjaci i ugledni pojedinci nisu raspravljali o „ženskom pitanju“, iako su žene bile pokretačka snaga u društvima protiv ropstva tijekom tog razdoblja. Međutim, na Svjetskoj Konvenciji protiv ropstva u Londonu (1840.) stvari su se dodatno zakomplicirale. Kada su organizatori zabranili ženskim delegatima iz tih različitih društava da se aktivno uključe u raspravu te ih zamolili da sjednu u galerije odvojene zavjesom, američke žene su shvatile da su liberali „mogli vidjeti

samo jednu vrstu ugnjetavanja, ali ne i drugu“ („*Deklaracija o pravima*“). Među delegatima su bile dvije vodeće figure ranog pokreta za prava žena: Elizabeth Cady Stanton, društvena aktivistica i abolicionistica te Lucretia Mott, također abolicionistica i društvena reformatorica. Odlučne da isprave stvari, iskovale su plan da održe konvenciju osam godina kasnije u Seneca Falls-u, New York-u, gdje su usvojile *Deklaraciju o pravima i osjećajima*. Dokument je ponajviše napisala Stanton, koristeći *Deklaraciju o neovisnosti* (1776.) kao predložak, a sam tekst sadržava prosvjetiteljsku misao 18. stoljeća pomiješanu s reformizmom 19. stoljeća.

Deklaracija o pravima i osjećajima tvrdi da su „muškarci i žene stvoreni jednaki“ i da ih je njihov „Stvoritelj podario određenim neotuđivim pravima“ („*Deklaracija o pravima*“). Ovo su dvije poznate fraze na koje smo naišli na nekoliko mjesta u *Dvije rasprave o vladi* i u *Ogledu o ljudskom razumu*. Dokument se dotiče brojnih pritužbi o muškarcima koja krše prava koje Locke daje ženama. Od činjenice da je muž ženi „uzeo sva vlasnička prava na imovinu, čak i na plaću koju ona zaradi“ („*Deklaracija o pravima*“), što potpuno krši Lockeov izvorni tekst; da je muškarac „oblikovao zakone o razvodu“, tako da se „u slučaju razdvajanja“, skrbništvo o djeci se daje muškarcu, što je kršenje druge odredbe da obje bračne stranke imaju jednak udio u uzgoju djece; da je on (muškarac) postao gospodar svojoj ženi – „zakon mu daje pravo da joj oduzme slobodu i da ju kažnjava“, što krši odredbu da samo dvije jednake jedinice mogu zaključiti i raskinuti bračni ugovor; da je „ženama uskraćeno sredstva za stjecanje temeljitog obrazovanja“ i da se uveo „različiti moralan kodeks za muškarce i žene“ („*Deklaracija o pravima*“), što je kršenje postulata koje su ranije uveli Murray and Grimké. Dokument nadalje navodi da je „povijest čovječanstva povijest opetovanih povreda i uzurpacija od strane muškarca prema ženi“, te da je muškarac uspostavio „apsolutnu tiraniju nad njom“ („*Deklaracija o pravima*“).

Kao što ova tri teksta izričito naglašavaju, žene, baš kao i njihovi muški kolege, trebaju biti priznate kao osobe s određenim prirodnim i univerzalnim pravima u građanskom društvu. Uz pomoć Lockea i njegovih tumača koji smatraju da on želi ostvariti pravo glasa ženama, ove će ideje s vremenom postati dio sveopće moderne kulture te omogućiti ženama da konačno uđu u političku zajednicu i aktivno sudjeluju u političkom životu.

5.3. Locke o ljudima koji nemaju imovine (bezemljaši) i radničkoj klasi

Opisana od strane mnogih kao „standardna građanska teorija“ (Schlatter 151), mnogi teoretičari smatraju da je Lockeova teza o vlasništvu jedna od njegovih najvažnijih doprinosa političkoj teoriji i političkoj/socijalnoj filozofiji. Zagovaratelji privatnog vlasništva su se pozivali na nju te je ona postala jednom od prekretnica liberalnog kapitalističkog društva. Kritika posesivnog individualizma Crawforda B. MacPhersona²³ je značajno utjecala na način na koji teoretičari pristupaju Lockeovim radovima o gospodarstvu i prirodi liberalne države. Njegova teorija, da je Locke svjesno stvorio argument kojim bi osigurao opravdanje za razvoj kapitalističkog društva 17. stoljeća u Engleskoj, pruža dovoljno prostora za raspravu o vlasništvu u Lockeovim djelima. Prema Macphersonu, Lockeovo vizionarsko društvo bi u konačnici podijelilo stanovništvo u dvije klase i neizbježno zakinulo bezemljaše - kapitalisti bi ostali na vrhu, a radnici na dnu društvene ljestvice. Time je Locke, za Macphersona, jedan od prvih zagovornika kapitalističkog stjecanja i „diktature buržoazije“ (Ryan). Kako bih prikazala posljedice ovakvog stava, odredit ću uvjete pod kojima ljudi ulaze u građansko društvo i koja su točno prava i privilegije bezemljaša u građanskom društvu.

Kao prvo, trebamo razjasniti što „vlasništvo“ zapravo znači u lockeanskom rječniku. Na početku poglavlja o vlasništvu, Locke jasno naglašava da „Bog je dao svijet ljudima na zajedničko korištenje“ te da „ne može se pretpostaviti kako je podrazumijevao da svijet treba uvijek ostati neobrađen i zajedničko dobro“ (Locke „*Dvije rasprave II*“ v, §34, 196). On zatim definira tri različita viđenja vlasništva. Vlasništvo može biti ono što svaki čovjek posjeduje u „vlastit[o]j osob[i]“²⁴ (Locke „*Dvije rasprave II*“ v, §27, 192). Ljudsko tijelo je njegovo vlasništvo i nitko nema pravo iskorištavati ga ili ga povrijediti, osim ako je ta osoba počinila djelo protiv čovječnosti. „Rad njegova tijela i djelo njegovih ruku“ proizlaze iz njegovog vlastitog tijela, te je, također „neupitno vlasništvo onoga tko radi“ (Locke „*Dvije rasprave II*“ v, §27, 192). Ono što on dobiva kroz rad, tj. kad god on „uzme [nešto] iz stanja koje je pružila i ostavila priroda“ i tome „dodao svoj rad i dodao nešto vlastito“ (Locke „*Dvije rasprave II*“ v, §27, 192) to je njegovo zakonito vlasništvo. Ukratko, svako ljudsko biće ima

²³ „[...] pretpostavke da se ljudi međusobno odnose prvenstveno kao vlasnici, da je sloboda pojedinca funkcija vlasništva pojedinaca, a da društvo nije ništa drugo nego zbroj 'odnosa razmjene između vlasnika'“ (Vaughn).

²⁴ Osoba je „[...] misleće inteligentno biće koje ima razbor i refleksiju, te može osvijestiti sebe kao sebe, kao isto vjetnu stvar u različitim vremenima i na različitim mjestima, a koje to čini jedino pomoću te svjesnosti koja je pak neodvojiva od mišljenja te je [...] za njega od suštinske važnosti, budući nikome nije moguće opažati bez opažanja da on opaža“ (Locke, „*Ogled II*“ 325).

pravo na vlastitu osobu koja je pohranjena u tijelu svakog pojedinca, vlastiti rad i na ono što je pomiješao (spojio) sa svojim radom.

U prirodnom stanju, prije stvaranja građanskog društva i vlasti, osoba je mogla imati onoliko vlasništva koliko je željela sve dok to vlasništvo ne bi premašilo granicu kvarenja. Uvođenjem granice kvarenja Locke tvrdi da količina imovine po osobi mora biti ograničena vremenom u kojem neka osoba može iskoristiti tu robu prije nego što se ona pokvari. No postoji i način da se zaobiđe ovo ograničenje jer granica kvarenja nije definirana kvantitativnim nego kvalitativnim aspektima robe; čovjek može prisvojiti onoliko oraha ili onoliko drva koliko mu se prohtije, ali takav stav se ne može primijeniti i na jabuke ili kruške. Locke pokušava zaustaviti ovu mogućnost zlouporabe ograničenja kvarenja robe navodeći da pojedinac može prisvojiti onoliko drva koliko želi sve dok time ne uzrokuje nekakvu štetu drugima. Ako on uzima „više od svog dijela i opljačkao druge“ (Locke „*Dvije rasprave* II“ v, §46, 206), on ne samo da nanosi štetu onima oko sebe kojima doista nešto treba (npr. hrana, smještaj, itd.), nego isto tako povrjeđuje ljudsku vrstu i „prirodni zakon“. Ovakav počinitelj (prekršitelj) treba kazniti zato što je „posegnuo [...] za dijelom koji pripada njegovu susjedu, jer nije imao nikakvo veće pravo nego što njegova potreba zahtijeva za neku od ovih namirnica“ (Locke „*Dvije rasprave* II“ v, §37, 200).

Te su granice i zakon prisvajanja legitimne dok god se ljudi nalaze u onome što bi se moglo nazvati „prvom fazom“ prirodnog stanja, prije uvođenja novca. Međutim, prema Macphersonu, Locke tvrdi da kad čovjek uvede novac, te ključne granice prisvajanja imovine više nisu relevantne i ovaj novi razvoj otvara put prema neograničenoj kapitalističkoj akumulaciji. Locke opravdava korištenje novca navodeći da

su se ljudi sporazumjeli da zemljišni posjedi budu nerazmjerni i nejednaki, budući da su prešutnom i dobrovoljnom suglasnošću pronašli način kako čovjek može pošteno posjedovati više zemlje nego što može sam iskoristiti prinos s nje, u zamjenu za višak dobivajući zlato i srebro, koji se mogu akumulirati ne nanoseći štetu drugome, jer se ti metali ne kvare i ne propadaju u rukama vlasnika (Locke „*Dvije rasprave* II“ v, §50, 207).

Locke naglašava da je novac roba jer on ima „vrijednost, jer je roba koja se može razmjenjivati s drugom robom“ (MacPherson, „*Locke o kapitalistu*“ 556). Za razliku od jabuka ili krušaka, novac je roba koja se ne kvare i tako se može neprestano sakupljati. Granica prisvajanja zemljišta je također poništena. Macpherson tvrdi da Locke nije htio

zadirati u ovu posebnu i poništavajuću činjenicu, te tumači to kao lošu procjenu od strane Locke, pretpostavljajući da je „razvoj komercijalnog gospodarstva [... i] stvaranje tržišta za plodove zemljišta koje je dosad bilo bezvrijedno“ (MacPherson „*Locke o kapitalistu*“ 559) prirodna posljedica uvođenja novca²⁵.

Pristajući na uporabu novca, pojedinac pristaje i na neizbježne posljedice novca pa on „stoga može opravdano prisvajati zemljište, čak i kad ne ostavlja dovoljno i dobro (zemljište) za druge“ (MacPherson, „*Locke o kapitalistu*“ 559). Pokraj trideset sedmog odlomka koji je objavljen u četvrtom izdanju *Dvije rasprave* (1713.), Locke naglašava:

Neka mi bude dopušteno dodati kako onaj tko je svojim radom prisvajao zemlju nije smanjivao, već je uvećavao zajedničku zalihi ljudi. Jer zalihe hrane za održavanje ljudskog života, koje su proizvedene na jednom jutru ograđene i obrađene zemlje – da se izrazimo u granicama umjerenosti – deset su puta veće od ubranih na jutru zemlje jednake plodnosti, ali neobrađene i prepuštene zajedničkoj uporabi. Stoga se za onoga tko obrađuje zemlju ima više sredstava za život s deset jutara nego što bi mogao imati sa stotinom prepuštenih prirodi, doista može reći kako je ljudima dao dvadeset jutara. Jer, zahvaljujući svojem radu, on sada dobiva s deset jutara onoliko proizvoda koliko bi dobio sa stotine jutara prepuštenih zajedničkoj uporabi (Locke „*Dvije rasprave II*“ v, §37, 207).

Iako čovjek može prisvojiti više zemlje, njegova produktivnost ga sprječava da prekrši prirodni zakon te da, kao posljedica toga, bude kažnjen. Locke neizbježno podrazumijeva da sav višak vlasništva kojeg zemljovlasnik stvori će „curiti“ dolje do bezemljaša koji nemaju toliko sreće u životu. Rad neke osobe je sada isplativa i otuđiva roba koja potiče trgovinu u prirodnom stanju i kasnije u građanskom društvu. Macpherson pretpostavlja da će na kraju prisvajanje zemljišta od strane nekih ljudi ostaviti druge bez sredstava za život, te će se oni morati osloniti na prodaju svoje radne snage tim istim zemljovlasnicima. Za bezemljaše ovo stvara trajno besperspektivno stanje teškog i napornog rada iz kojega nema izlaza.

Macpherson svoju tvrdnju dijelom temelji na Lockeovoj tezi da posesivni individualizam pomaže uspostavi i ozakonjenju kapitalističkog društva, osobito oslanjajući se na poglavlje u *Dvije rasprave* u kojoj tvrdi da je Bog dao svijet „marljivom i racionalnom na

²⁵ U *Dvije rasprave o vladi*: „[...] isto bi pravilo vlasništva, naime da svaki čovjek treba imati onoliko koliko može koristiti, još vrijedilo u svijetu bez ograničavanja bilo koga, budući da na svijetu ima dovoljno zemlje da zadovolji udvostručeno stanoništvo, da nisu pronalazak novca i prešutni sporazum ljudi da na njega prenesu vrijednost uveli – na osnovi suglasnosti – veće posjede i pravo na njih [...]“ (Locke „*Dvije rasprave II*“ v, §36, 198).

korištenje – i rad je trebao biti njegovo pravo – a ne hiru gramzivosti svadljivog i ratobornog“ (Locke „*Dvije rasprave* II“ v, §34, 196). Oni koji su „marljivi i razumni“ u prirodnom stanju i koji su uspjeli akumulirati imovinu nastavili su to čak i jače nakon uvođenja novca. A očuvanje te imovine je glavni razlog zašto je izgrađeno građansko društvo²⁶. Ljudi koji ulaze građansko društvo ne traže ništa više nego da zaštite svoje posjede od drugih. Međutim, kao što smo utvrdili na samom početku ovog rada, Locke smatra da imovina nije samo materijalno dobro, nego uključuje i ljudska tijela. To znači da razumni ljudi koji nisu stekli zemlju mogu postati dio političke zajednice, ali se nalaze u neposredno slabijem položaju u odnosu na zemljovlasnike. Macpherson tvrdi da bezemljaši nemaju sposobnost za rad u političkoj sferi i da je građansko društvo „izgrađeno od strane [zemljovlasnika] i za njih, te da ga oni vode i to za sebe“ (MacPherson, "*Politička teorija*" 256.).

Isključenje bezemljaša iz političke sfere nije bila inovacija u sedamnaestom stoljeću. Dva su argumenta koja podržavaju ovaj stav. Prvi se može naći u *Komentarima o zakonima Engleske u četiri knjige* autora Williama Blackstonea. On inzistira na tome da se izostave ljudi – bezemljaši iz političke sfere, jer s obzirom na njihovu društvenu poziciju oni „*nemaju vlastitu volju*“²⁷ (Blackstone 121). Nadalje tvrdi da

[...] su te osobe imale mogućnost glasovanja, one bi bile u iskušenju glasovati pod nekim neprimjerenim utjecajem [...] sve narodne države se dužne uspostaviti određene kvalifikacije; pri čemu se neki, za koje se sumnja da nemaju vlastitu volju, isključuju iz glasovanja kako bi se postavile druge osobe za čiju se volju može pretpostaviti da je neovisna i to više na međusobnoj razini (Blackstone 121).

Druga dolazi od Očeva utemeljitelja koji su podržali ideju reprezentativne vlade, ali nisu podržali ideju da „svi odrasli ljudi (ili čak svi odrasli muškarci) imaju 'pravo' sudjelovati u izboru novih vođa nacije,“ jer je „sama riječ demokracija imala negativne konotacije koja je upućivala na vladavinu rulje“ (Keyssar 580). Oba ova argumenta navode različite razloge za isključivanje bezemljaša iz državnog sustava. Prvi razlog je da čovjek bez materijalnog bogatstva nije neovisan od drugih i da nije svoj čovjek. Drugi tvrdi, na temelju sveopćeg straha, da će rulja, ako joj se daju ovlasti, preuzeti vlast i stvoriti anarhiju. Čini se da je Locke odobravao ove ideje u svojoj političkoj teoriji.

²⁶ Locke uporno tvrdi da vlast nema drugu svrhu osim očuvanje imovine (vidi *Dvije rasprave o vladi*, str. 141, 145, 157, 180).

²⁷ Moj kurziv.

Macpherson također napada Lockeovu namjeru da isključi radničku klasu iz političke sfere. Locke opisuje radnike kao da „žive uglavnom [...] od danas do sutra“, te navodi da „svi ili većina radnika redovito potroše svoje plaće čim ih dobiju, a nadalje žive na povjerenju do svoje sljedeće plaće“ (Locke „*Neka promišljanja*“). Ako postoji nedostatak kapitala u društvu, on tvrdi da će vlada završiti „izgladnjivanjem radnika i osiromašenjem zemljovlasnika [...] o čijim interesima se [vlada] uglavnom treba brinuti“ (Locke „*Neka promišljanja*“), tako što neće plaćati radnike koji potiču trgovačka društva i društvo kao takvo. Radnik sedamnaestog stoljeća samo želi preživjeti. On nema vremena za razmišljanje o politici ili o pravu glasovanja te se čini da je to generalno prihvaćeno među ostalim klasama. U još jednom od njegovih spisa Locke ograničava plaće radnika po danu, a te dnevnice iznose „ne samo dvanaest, nego petnaest penija novog novca po danu, što je ekvivalentno jednom šilingu kojeg sad dobiva, *inače on [radnik] ne može preživjeti*²⁸“ (Locke, „*Daljnja promišljanja*“). Radnici nemaju vremena razmišljati dalje od svog svakidašnjeg opstanka te ovise o svojim gospodarima. Oni nemaju svoju slobodnu volju. Oni su prepoznati kao subjekti u državi, ali ne uživaju potpuno i ravnopravno sudjelovanje kao druge, uzvišenije društvene klase.

Macpherson tvrdi da Lockeovo prirodno stanje stvara plodno tlo za uspostavu savršenog buržoaskog društva; međutim, smatram da u njegovoj kritici postoje dva problema. Moj prvi prigovor je da Macpherson govori o „vlasništvu“ prvenstveno iz perspektive materijalnih dobara (zemlje), a ne u smislu tijela/osobnosti i rada osobe. Racionalnost se ne samo mjeri samo količinom zemljišta koju je akumulirala neka osoba, nego uključuje i njegovo razumijevanje prirodnih zakona koji vladaju našim svijetom. Ova činjenica omogućava racionalnim osobama koje se nalaze na dnu društvene ljestvice da dođu na sam vrh. Moj drugi prigovor je da Macpherson precjenjuje svoju ideju da je Locke sastavio društvo samo u korist kapitalista. To nije točno jer Locke tvrdi da čovjek „treba, koliko može, sačuvati ostale ljude, i ne smije, osim ako se ne radi o provođenju pravde prema krivcu, oduzeti ili povrijediti život ili ono što služi očuvanju života, slobode, zdravlja, tijela ili dobara drugoga“ (Locke „*Dvije rasprave II*“ ii, §6, 176). *Dvije rasprave* ne slave stvaranje kapitalizma jer Lockeova teorija o vladi je stvorena tako da pomogne svim članovima društva. Političke zajednice (države) namjerno stvaraju poticaje za osobe u namjeri da im se te iste osobe pridruže i postanu dio kolektiva. Odbijanje bezemljaša nije poželjna opcija. Obični radnik iz sedamnaestog stoljeća nije imao povlasticu da glasa, niti je sanjao o stjecanju povlastice glasovanja. Međutim, prema Locke, ako je racionalni radnik htio steći takvu

²⁸ Moj kurziv.

moгуćnost, on je to mogao i učiniti nakon dovoljno vremena i truda. Stoga MacPhersonova kritika Lockea u kojoj selektivno koristi njegove opskurne tekstove i nejasne odlomke u *Dvije rasprave* treba se cijeliti po svojoj inventivnosti, ali ne po svojoj uvjerljivosti. Sad ću se okrenuti drugim lockeanskim tumačenjima koje se manifestiraju tijekom osamnaestog stoljeća, koja ne podržavaju stajalište Macphersona da Lockeova filozofija može samo dovesti do uspostave kapitalističkog i diskriminirajućeg društva.

5.3.1. Emancipacija bezemljaša pomoću Lockeove teorije o prirodnim pravima

Ono što prijašnji odlomak teksta pokazuje jest kako različita čitanja istog teksta mogu dovesti do različitih zaključaka. Teoretičari poput Macphersona, koja daje usko tumačenje Lockeove filozofije, ne mogu shvatiti kako su generacije lockeovih sljedbenika iz 18. i 19. stoljeća proširile pojam prava kako bi uključili one koji nemaju nikakve imovine, a koju Macpherson smatra preduvjetom za članstvo u političkoj naciji. Prvo ću pregledati „usko“ shvaćanje teorije o vlasništvu i primijeniti ga na glasovanje u osamnaestom stoljeću, zatim ću to isto učiniti s proširenim shvaćanjem teorije vlasništva kako bih pokazala da se Locke može koristiti i za objašnjavanje proširenja političke sfere.

Iako navodi da su svi ljudi jednaki u prirodnom stanju, on isto kaže da

[...] ne može se pretpostaviti da sam mislio na sve vrste jednakosti. Godine starosti ili vrlina mogu ljudima dati opravdano prvenstvo; vrsne sposobnosti i zasluge mogu uzdignuti druge iznad svagdašnje razine; rođenje može obvezati neke, a savez ili blagodati druge da iskazuju pokornost onima za koje su priroda, zahvalnost ili drugi obziri to učinili doličnim (Locke „*Dvije rasprave II*“ vi, §54, 209-10).

Svaki pojedinac se razlikuje kvalitativno od drugog, ali čovjek ipak ima „jednako pravo [...] na svoju prirodnu slobodu – ne da bude podređen volji ili vlasti drugog čovjeka“ (Locke „*Dvije rasprave II*“ vi, §54, 210) prije uspostave političke zajednice. Međutim, kad se ljudi dogovore za ulazak u zajednicu, druga vrsta jednakosti zamjenjuje onu staru vrstu. Građanska i politička jednakost u 18. stoljeću odnosi se samo na one „koji su mogli uspostaviti svoju neovisnost i svoj 'udjel' u novom društvu kroz vlasništvo nad imovinom“ (Keyssar 580). Posjedovanje materijalne imovine značilo je da čovjek ima kontrolu nad vlastitom sudbinom i nad svojom voljom. Ako je osoba pod nadležnosti (kontrolom) druge, kao što je to odnos između žene i njenog supruga ili ako osoba nije imala

svoju zemlju, lakše ju je moglo pokolebati mišljenje drugih. Prvenstveno pod utjecajem Blackstonea i engleskog prava, Očevi osnivači su osmislili „nacionalnu vladu koju bi vodili ljudi koji imaju pozamašnu imovinu“ (Johnston 96) te koja bi davala ograničene povlastice na temelju količine zemlje koju su posjedovali i na njihovoj sposobnosti plaćanja poreza. Složili su se da se o zahtjevu za pravo glasa u Americi ne bi trebalo odlučivati na nacionalnoj razini, nego na državnoj pa je deset od trinaest izvornih država odlučilo ograničiti pravo glasa samo na zemljovlasnike²⁹. New Hampshire, Georgia, i Pennsylvania ograničili su to pravo na one koji su „plaćali porez određenog iznosa“ (Keyssar 580). Samo Vermont, četrnaesta država, nema ograničenja za glasovanje.

Pravila za glasovanje prema imovini i porezu poklapaju se s Lockeovi uskim pogledom na sudjelovanje u politici, ali postoji nekoliko slučajeva u kojima isključivanje određenih demografskih skupina nema nikakvog logičnog smisla. U vezi s problemom o ženskoj jednakosti koje smo raspravili ranije u ovom radu, žene koje su posjedovale jednu imovinu su imale pravo glasa u državi New Jersey od 1776. do 1807. godine. Prema ustavu te države, „svi stanovnici [... koji su] punoljetni s imetkom od pedeset funti, s neopterećenom nekretninom u istoj državi, te su živjeli unutar okruga u kojem su podnijeli zahtjev za glasovanje dvanaest mjeseci prije izbora“ (Ustav New Jerseya 1776) mogli su postati birači. Iako Locke nije nikad izričito odobrio žensko pravo glasa, jasno je da je da su stanovnici New Jersey slijedili njegovu logiku – pravo na glasovanje pripadalo je onima koji su imali kvalifikacije za glasovanje. Nažalost, vlasti su to pravo ukinule 1807. zbog rastućeg nezadovoljstva „učestalosti kojom je jedna ili druga politička stranka pokušala iskoristiti žene, skupljajući ih poput stada da idu na birališta,“ jer je percepcija o glasačicama bila takva da „glasuju bezglavo za kandidate o kojima nisu znali gotovo ništa“ (Gertzog 54). Blackstoneov

²⁹ „Svi slobodni ljudi iznad 21. godine života, koji posjeduju zemlju od pedeset jutara u slobodnom vlasništvu u okrugu u kojem glasuju i u kojem žive, te svi slobodni ljudi koji imaju imovinu u ovoj državi, čija je vrijednost veća od trideset funti važećeg novca [...] ima pravo glasa [...]“ (Ustav Marylanda 1776.); „Svaki slobodan bijelac [...] koji [...] ima najmanje pedeset jutara zemlje u slobodnom vlasništvu, ili gradsku parcelu, koju je zakonito dobio i posjeduje ju najmanje šest mjeseci prije izbora, ili je platio porez za prethodnu godinu, ili je porezni obveznik za tekuću godinu najmanje šest mjeseci prije navedenog izbora, u iznosu koji je jednak porezu na pedeset jutara zemlje u prilog ovoj vlasti, smatra se osobom kvalificiranom za glasovanje te će moći birati predstavnika ili predstavnike koji će biti član ili članovi senata i zastupničkog doma, župe ili okruga u kojem živi ili u bilo kojoj drugoj župi ili okrugu u ovoj državi gdje posjeduje zemlju u slobodnom vlasništvu“ (Ustav Južne Karoline 1778.); „[...] da svi stanovnici ove kolonije koji su punoljetni i koji imaju novca u vrijednosti od pedeset funti te imaju neopterećene nekretnine (zemlju) [...] imaju pravo glasovati za zastupnike u vijeću i skupštini; kao i za sve druge javne službenike, koji se naveliko biraju od strane ljudi iz županije“ (Ustav New Yorka 1777.).

je utjecaj pridonio ukidanju prava glasa za žene New Jersey - ako bi se pravo glasa dalo onima koji nisu imali svoju vlastitu volju (Blackstone 121) ili onima koji lako padaju pod utjecaj drugih, to bi u konačnici dovelo do uspostavljanja proizvoljne tiranske vlade. Kao što smo prethodno zaključili, Locke je isto podržao ovu vrstu razmišljanja. Međutim, baš kao što možemo reći da Locke opravdava pristup pojedinih skupina izbornom tijelu, kao što su zemljovlasnici, a isključuje druge, kao što su bezemljaši ili žene, možemo ga koristiti i za objašnjenje razloga zbog čega se dopušta pristupanje potonjih u političku sferu i kako se ta ista prirodna prava mogu koristiti za proširenje političkog tijela.

Neki tvrde da se ishodišta općeg biračkog prava mogu pratiti unatrag do Ustava Pennsylvanije iz 1776. Na početku Američke revolucije nekih 8000 ljudi u Pennsylvaniji je odgovorilo na poziv da uzmu oružje u ruke „u svrhu obrane [...] njihove imovine, slobode i života protiv pokušaja da im se to isto oduzme“ (McCurdy). Tada u Pennsylvaniji nije bilo policije, jer su vlast imali miroljubivi kvekeri. To je značilo da većina dobrovoljaca nije imala nikakvog iskustva s vojnim poduzećima. Ti borci su bili poznati kao „Associators“ (Asocijatori), a iako im je nedostajalo znanja o ratnim stvarima, pokazali su se vrlo uspješnima u političkoj sferi. Oni su „biralı policajce te potom organizirali niz odbora da zastupaju njihove interese u skupštini Pennsylvanije“ (McCurdy). Oni su slali peticije Parlamentu u kojima su zahtijevali cijeli niz povlastica: od odredbi o davanjima za udovice poginulih vojnika do zahtjeva da se zakonom uvede obvezno služenje vojnog roka. Mnogi ljudi, muškarci-bezemljaši i oni rođeni u inozemstvu su bili dio grupe „Asocijatora“, a to je navelo neke državljane Pennsylvanije na promišljanje o svojim građanskim pravima i dužnostima u pokrajini. Neki su čak počeli sumnjati u valjanost zahtjeva za pravo glasa u samom ustavu.

Jedno pismo poslano izdanju Philadelphia Pennsylvania Packet-u iz 1779., upućeno „slobodnim i neovisnim biračima grada Philadelphije“ (Dunlap's Pennsylvania Packet), ističe sve slabosti u državnom ustavu u vezi sa zakonima o glasovanju. Potpisano samo kao „BIRAČ“, pisac naglašava da je uobičajeno da zakonodavac uskrati „pravo glasovanja svim osobama koje su došle iz Njemačke, itd. sve dok se nisu prirodili“ postojećem narodu te da uskrati to isto pravo osobama „s imovinom vrijednom manje od pedeset funti“ (Dunlap's Pennsylvania Packet). On smatra da je ovaj zakon nepošten te navodi da „svaki čovjek u državi koji pokazuje da je voljan podariti sve što ima za obranu svoje slobode treba imati pravo glasa u vijećima“ (Dunlap's Pennsylvania Packet). Pisac objašnjava da svaki čovjek „koji plaća porez i brine se o svojoj sudbini je prirodno i ustavno birač u gradu,“ što znači da

„svaki građanin koji je naoružan i povezan s branjenjem države je i treba biti birač“ (Dunlap's Pennsylvania Packet). Ovo je odraz lockeanske logike. Locke upozorava da čovjek ima vlasništvo unutar vlastite osobe i da ima određena neotuđiva prirodna prava koja nisu povezana s materijalnom imovinom. Vojnici traže pravo glasa ne samo zato što su branitelji građanstva, nego i zato što su oni pojedinci koji prirodno imaju prava čije mišljenje država treba uzeti u obzir. Izgleda da je ovaj stav utjecao na izbor delegata za ustavnu konvenciju koji su bili odgovorni za pisanje „prvog republikanskog modela vlade“ (McCurdy). Delegati su bili „u dobi od 24 do 70 godina, raznih protestantskih vjera [...] dvije trećine je bilo rođeno u Pennsylvaniji, dok su njih sedam bili prirođeni Nijemci“ (McCurdy). 10. rujna 1776. su objavili ustav Philadelphije. Dokument je proglasio da „svi slobodni ljudi koji imaju dovoljno vidljivog zajedničkog interesa za i povezanost za zajednicu, imaju pravo izabrati dužnosnike ili biti biran na takva mjesta“ (Ustav Pennsylvanije iz 1776.). Time se osiguralo da svaki muški član koji ima dvadeset jednu godinu i više, koji živi u državi godinu dana ili duže i koji je „platio javne poreze tijekom tog vremena“ (Ustav Pennsylvaniji 1776.), ima pravo glasa.

To je savršen primjer korištenja lockeanske logike, ako ne i samih riječi Johna Lockeja za emancipaciju bezemljaša, a to je da se legitimni izvor moći treba staviti u ruke naroda. Svako ljudsko biće ima univerzalna i neotuđiva prava koja se ne mogu vezati s vrijednošću vlasništva koju pojedinac posjeduje. Ono što neku osobu čini dijelom građanske zajednice se mijenja tijekom vremena. Kad je Pennsylvania dopustila ljudima koji su obranili državu u izbornu jedinicu, pojam „naroda“ se promijenio i značio je ne samo zemljovlasnike, nego i porezne obveznike kao i nedavne njemačke doseljenike. Ovako su se vlade polako, ali sigurno kretale prema aktivnom biračkom pravu. John Adams je bio u pravu kad je rekao da ako vlada ukine zahtjeve za imovinu, kao što je to Pennsylvania učinila, „isto obrazloženje ... će dokazati da je [vlast] trebala pustiti žene i djecu“ (pismo od John Adams) u politička tijela. Bezemljaši su na kraju dobili pravo glasa, jer je vlada prepoznala odbačene osobe kao pojedince svjesnih svojih internih prava. S velikim promjenama u društvenoj strukturi početkom devetnaestog stoljeća i podizanjem svijesti o pravima s kojima se rađa svaki pojedinac došlo je i do slabljenja zahtjeva koje se tiču vlasništva za pravo glasa. Države New Yorka i Massachusettsa su izbacile svoje zahtjeve 1820-ih, a do 1850-ih su „gotovo sve obalne države izbacile svoje zahtjeve za imovinom i plaćanjem poreza, a nove države u unutrašnjosti [SAD-a] nisu ih nikada ni usvojile“ (Keyssar 580).

5.4. Locke o ropstvu

Iako ropstvo šokira naše suvremene osjećaje, mnogi Europljani sedamnaestog stoljeća nisu osudili ropstvo kao nespojivo s civiliziranim društvom, te su ustvari mnogi i opravdavali postojanje apsolutnog ropstva s biblijskim i povijesnim dokazima. John Locke i njegova umiješanost s ropstvom je kontroveržno ne samo zato što ga je podržavao, nego i zato što se njegova teorija i njegovi životni postupci izrazito razilaze.

U *Dvije rasprave o vladi*, Locke navodi da se nikako ne mogu miješati pojmovi sluga i rob. Sluga je „slobodan čovjek“ koji privremeno prodaje drugom čovjeku „službu za koju se obvezuje da će je obavljati u zamjenu za nadnice koje treba primati“ (Locke „*Dvije rasprave II*“ vii, §85, 231). On se smatra dijelom obitelji, ali samo unutar određenog razdoblja. To gospodaru daje „privremenu vlast nad njim,“ a ta vlast „nije veća od onoga što je sadržano u ugovoru između njih“ (Locke, „*Dvije rasprave II*“ vii, §85, 231). S druge strane, rob se kvalitativno razlikuje od sluge. Locke definira savršeno stanje ropstva kao „ništa drugo nego produženo ratno stanje između zakonitog osvajača i zarobljenika“ (Locke „*Dvije rasprave II*“ iv, §24, 189). Stanje rata je „stanje neprijateljstva i razaranja,“ kad jedan čovjek „nastoji drugog čovjeka dovesti pod svoju apsolutnu vlast“ (Locke „*Dvije rasprave II*“ iii, §16-§17, 183-4), što treba shvatiti kao „objava namjere da se posegne za njegovim životom“ (Locke „*Dvije rasprave II*“ iii, §17, 184).

Kao što je bilo navedeno u prethodnim raspravama, ljudska prava i slobode su ograničene prirodnim zakonima, a dok osoba ostvaruje svoja prava ne smije kršiti tuđe prava i slobode. Žrtva ima pravo uništiti čovjeka koji je pokrenuo ratno stanje s njim „iz istog razloga zbog kojeg može ubiti vuka ili lava, budući da takvi ljudi nisu odgovorni općem zakonu uma i ne poznaju drugog pravila osim sile i nasilja“ (Locke „*Dvije rasprave II*“ iii, §16, 184). Žrtva ima još jednu opciju na raspolaganju: ona može odabrati da ga osvajač uzme pod svoju vlast i da od njega napravi roba. Robovi se smatraju „divljim zvijerima, opasnim i štetnim stvorenjima“ (Locke „*Dvije rasprave II*“ iii, §16, 184) koja nisu u skladu s prirodnim zakonima i koja se, svojom krivnjom, nalaze pod apsolutnom vlašću vlasnika³⁰. Osvajač ima neograničenu moć nad svojim zarobljenikom koja traje sve dok ga ili ne pusti ili mu uzme

³⁰ Samo jedna osoba može napraviti drugu robom. Pojedinaac se ne može sam prodati u roblje, baš kao što si ne može oduzeti život ako je slobodan čovjek. Samoubojstvo i ropstvo su dva neprirodna djela koja čovjeka pretvaraju u zvijer. To je razlog zašto Locke odobrava da si robovi oduzmu svoje živote: „[...] jer čim shvati kako su nevolje ropstva veće od vrijednosti njegovog života, u moći mu je sebe dovesti u smrt koju želi, suprotstavljajući se volji gospodara“ (Locke „*Dvije rasprave II*“ iv, §23, 189).

život. Robovi su „izgubili pravo na život i s tim sve svoje slobode,“ zbog čega „nisu podobni za bilo kakvo vlasništvo“ te se u takvom „stanju ne mogu smatrati *nekim dijelom građanskog društva*³¹“ (Locke „*Dvije rasprave* II“ vii, §85, 231). Zakoni nemaju nikakvog utjecaja na dobrobit robova i oni moraju snositi hirove svojih gospodara jer je to „milosrđe, a ne pravo, što je uvjet postojanja roba“ (Farr „*So Vile and Miserable*“ 270).

Unatoč svemu tome, Locke radi nekoliko ustupaka koja olakšavaju stanje obitelji roba. Na primjer, ako žene i djeca nemaju sredstava da prežive, vlasnik im mora omogućiti da zadrže imetak koji su stekli prije porobljavanja. Ropstvo nije nasljedno ili neodjeljivo stanje. Djeca i supružnici robova ne mogu se smatrati ili napraviti robovima, jer ropstvo „ne doseže dalje od pojedinih slučajeva privatnih ljudi“ (Locke „*Dvije rasprave* II“ xviii, §208, 322), a taj status umire s nepravедnicima. Djeca i supružnici nisu učinili ništa nažao žrtvi, tako da ih on ili ona ne može držati pod svojom vlašću. Drugi tekst koji je Locke pomogao napisati i sudjelovao u inicijalnoj skici zove se *Fundamental Constitutions of Carolina* („*Ustavni dokumenti Karoline*“). *Fundamental Constitutions* je ustav kolonija koje su kasnije postale Južna Karolina. Ovaj dokument omogućava nasljedno ropstvo i krši sve propise koje je Locke uvrstio u *Drugoj raspravi*³², vezano uz način na koji su robovi stečeni te diskriminacija glede toga tko je i tko nije mogao biti (ili postati) robom na temelju rase, itd. Ne samo da *Fundamental Constitutions* odstupa od *Dvije rasprave*, nego se i njegov način života također drastično razlikuje od samih rasprava. Locke je imao puno prijatelja koji su se svakodnevno bavili ropstvom. Imamo zapise da je ulagao u kompanije koje su trgovale robovima. Radio je kao tajnik Posjednika mlade kolonije Karoline, kao tajnik i blagajnik engleskog Vijeća za trgovinu i inozemnih plantaža i kao tajnik Odbora za trgovinu. To su sve bila zanimanja koja su ga dobro informirala, i privatno i profesionalno, s trgovačkim poslovima od 1669. do 1700. godine, pa tako i s poslovima vezanim za ropstvo i trgovinu robljem u Amerikama. Povjesničar David Armitage tvrdi da je Locke imao „temeljitije razumijevanje i poznavanje trgovine i kolonija od kanonskih likova u povijesti političke misli prije Edmunda Burkea“ (Armitage, „*John Locke, Carolina*“ 603).

³¹ Moj kurziv.

³² John Locke nije nikad izričito priznao da je igrao ulogu u sastavljanju *Fundamental Constitutions*, ali postoje dokazi da je bio više nego pasivni promatrač u cijelom procesu (vidi: David Armitage: „*John Locke, Karolina, i Dvije rasprave o vladi*“).

Kad se čitaju *Dvije rasprave* čini se kao da Locke nije planirao da ropstvo ide dalje ili da postoji izvan stanja pravednog rata, ali proglasi u *Fundamental Constitutions* i Lockeovi poslovni pothvati kompliciraju njegov stvarni stav o pojmu ropstva. Ovo je razlog zbog čega pojašnjavanje njegove teorije ropstva, njegove uloge u stvaranju ustava *Fundamental Constitutions*, te njegova uključenost u trgovini robljem može biti vrlo naporan zadatak. Politički teoretičar James Farr nudi jedan odgovor na ovu dilemu. Nakon što je opširno pisao o tom problemu, on je zaključio da je Locke pisao „protiv“ ropstva „na *njegovom* otoku,“ ali ne i protiv „ropstva u novom svijetu“ (Farr, „*Locke, Natural Law*“ 507). Farr daje dovoljno dokaza u prilog svojoj tvrdnji. On navodi da je Lockeova teorija ropstva „izuzetno poopćiva i apstraktna;“ u *Dvije rasprave* on navodi da „nema povijesnih primjera nekoga tko je ikad opravdano učinjen robom“ (Farr, „*So Vile and Miserable*“ 273). Osim jednog izuzetka, „Locke nije spomenuo novi svijet kad raspravlja o ropstvu - i vice versa“ (Farr, „*Locke, Natural Law*“ 504). Štoviše, Farr napominje da je trgovina afričkim robljem otvoreno kršila svako ograničenje koje je Locke identificirao u *Dvije rasprave*. Prva povreda odnosi se na stvarno stjecanje robova. Prije svega, većina robova je „dobivena od afričkih poglavara koji su ih izvorno dobili [...] u među-plemenskom ratu, ili kroz napade, ili zbog duga ili drugih kaznenih djela“ (Farr, „*So Vile and Miserable*“ 274), što dovodi do pitanja je li njihovo porobljavanje provedeno unutar granica pravednog rata koje je Locke su predložio u *Dvije rasprave*. Druga povreda koju Farr navodi su demografska izvješća dobivena iz brodskih manifesta/isprava, koja nas informiraju o „kupnji i prodaji [...] bezbroj žena, dječaka i djevojčica koji su putovali u Ameriku“ (Farr, „*So Vile and Miserable*“ 275). Svi ti pojedinci nisu bili u poziciji da se uključe i da ratuju sa žrtvom, što navodi na zaključak da nisu imali pravo biti robovi. Treće i „najteže kršenje Lockeove teorije“ je uvođenje nasljednog ropstva: „djeca odraslih robova su došli na svijet kao robovi, iako sami nisu počinili nikakav 'čin zbog kojeg bi zaslužili smrt'“ (Farr, „*So Vile and Miserable*“ 276). U *Dvije rasprave*, Locke nije pokušao ozakoniti kupnju robova, niti je odredio određenu rasu koja bi činila kastu robova. Farr nadodaje da Locke nije bio rasist³³, međutim, on je „sasvim sigurno bio kriv za izbjegavanje moralnih pitanja vezana uz porobljavanje crnih Afrikanaca“ (Farr, „*So Vile and Miserable*“ 281).

Dvije rasprave, tvrdi Farr, odnose se samo na Englesku kao „*primarno*, ako ne i isključivo, mjesto za koje je Lock namijenio za primjenu njegove teorije“ (Farr, „*Locke*,

³³ Za dodatno čitanje: James Farr „*So Vile and Miserable and Estate*”: *The Problem of Slavery in Locke's Political Thought* (str. 277-281) i *Locke, Natural Law, and New World Slavery* (str. 508- 510).

Natural Law“ 507), što se logično uklapa u kontekst whigovskom otporu apsolutizmu kralja Stuarta u Engleskoj. Farr tvrdi da je riječ „ropstvo“ imala „brojna značenja u engleskom političkom diskursu“ i da „Locke koristi taj pojam kao šifru za *apsolutnu monarhiju*³⁴“ (Farr, „*So Vile and Miserable*“ 274). Englezi (pogotovo radikalni Whigovci) imali su veliki strah od ropstva. Tijekom Putney debata iz 1647. i propagandnih ratova koji su se vodili 1680-ih, „ropstvo“ je bio popularan epitet koji je sijao strah u srca Engleza. Farr navodi da kad je Locke koristio riječ „ropstvo“, on nije samo širio propagandu nego je pokušavao stvoriti teoriju po kojoj bi se mogao ostvariti savršena država. Cijelo Lockeovo izlaganje je bilo „ratovanje protiv pojava apsolutističkih argumenata: božansko pravo monarhije, patrijarhalnost, suverenitet osvajanjem i pasivna poslušnost“ (Farr, „*So Vile and Miserable*“ 281-282), a sve je opovrgnuo u dvije rasprave i tako „neutralizirao rojalističke argumente za apsolutni suverenitet osvajanjem“ (Farr, „*So Vile and Miserable*“ 282). Farr nas također upozorava da ne zaboravimo da je Lockeov tekst proziva Robert Filmera, autora djela *Patriarcha*. Kao branitelj apsolutnog prava kraljeva, Filmer utjelovljuje sve ono što Locke pokušava opovrgnuti. U *Raspravama* Locke kaže da je Filmer „Englez“ i „gospodin“ koji želi uvjeriti „sve ljude da su robovi i da to trebaju biti“ (Locke „*Dvije rasprave I*“ i, §1, 11), što čini *Dvije rasprave* ambicioznom i uspješnom „raspravom o vladi,“ pokušaj da se obori božansko pravo kraljeva Roberta Filmera³⁵ i da se

[...] utemelji prijestolje našeg velikog obnovitelja, sadašnjeg kralja Williama; da se učvrsti njegov položaj uz pristanak naroda [...]; i da se svijetu opravdaju ljudi Engleske, čija je ljubav prema njihovim pravednim i prirodnim pravima uz njihovu odlučnost da ih sačuvaju, spasila narod dok je ratovao na samom rubu *ropstva*³⁶ i propasti (Locke „*Dvije rasprave I*“ 5).

Poglavlje o ropstvu u tom kontekstu je samo alat da Locke dodatno utvrdi svoje filozofske poglede o tome što bi trebala biti prava vlast i ništa više.

Osim Farrova pristupa, druga tumačenja o primjeni Lockeove teorije u stvarnom životu mogu se podijeliti u dvije grane. Prvo tumačenje smatra da je njegov argument „nesretna, ali omanja greška u javnom nastupu čovjeka koji ju zaslužen poštivanju

³⁴ Moj kurziv.

³⁵ U zaglavlju *Dvije rasprave* piše: *The False Principles and Foundation of Sir Robert Filmer, And His Followers, are Detected and Overthrown. The Latter is an Essay concerning The True Original, Extent, and End of Civil-Government.*/Kriva načela i temelji sira Roberta Filmera i njegovih sljedbenika su otkriveni i odbačeni. Zadnji dio je esej o Istinskom početku, opsegu i kraju građanske vlasti.

³⁶ Moj kurziv.

liberalnih načela“ (Glausser 199). Drugo tumačenje smatra da je Locke napisao „nedostojno opravdanje jedne vrste ropstva u kojem sudjelovao“ (Glausser 199) i da treba biti osuđen za svoja djela. Svi navedeni pristupi nude drugačiji pogled na lockeansko ropstvo. Međutim, pitanje o ropstvu još uvijek nije riješeno. Locke je s razlogom napisao dijelove o Ropstvu i Osvajanju. Locke nije pogriješio - nije postavio poglavlja u *Dvije rasprave* bez odgovarajuće logike, niti se čini da je poglavlja napisao imajući na umu afroameričke ropstvo. Farrova interpretacija Lockeove teorije je vrlo vjerojatno najtočnija. Ropstvo je značajan dio njegove političke filozofije i to u konačnici služi svojoj najvažnijoj svrsi - da se diskreditira Filmerova apsolutistička monarhija i postave temelji minimalne države. Kontekstualno čitanje *Dviju rasprava* je zbunjujuće jer Locke koristi univerzalan, a ne neposredan, lokaliziran i specifičan rječnik. Njegova upotreba biblijskih, engleskih i američkih referenci/literature; njegovi primjeri koje daje iz različitih kultura, razdoblja i mjesta; sve te stvari još više ometaju našu sposobnost da shvatimo njegovo pravo mišljenje o konvencionalnom ropstvu, no čini se da je Locke pokušao dati *univerzalni argument* protiv apsolutne monarhije koja je mučila engleze u tom periodu. Primjena pojedinih fraza možda bi bila mudrija, praktičnija radnja, ali ne smijemo ga manje cijeniti zbog ovog „propusta“: Lockeova teorija o opravdanom ratnom ropstvu još uvijek služi kao argument za liberalnu vlast, iako to očito nije spriječilo da izravno doprinese tradicionalnom afroameričkom ropstvu.

Na kraju, njegova uporaba apstraktnog i univerzalnog jezika, a posebno riječi koje je koristio dok je pisao o prirodnim pravima i posesivnom individualizmu je pridonijela padu ropstva koja su njegova ulaganja, tekstovi i političke akcije pomogle uspostaviti. To ću sada ispitati u sljedećem odjeljku.

5.4.1. Argumenti protiv ropstva izvedeni iz Lockeove teorije o prirodnim pravima

Čini se da nema abolicionista devetnaestog stoljeća koji se koristili Lockeovu teoriju pravednog rata kao argument za ukidanje ropstva. Kao što sam prethodno izložila, Locke je imao dva različita lica. S jedne strane je bio napisao *Dvije rasprave* gdje navodi da je ropstvo koje je ostvareno u pravednom ratu ³⁷ jedina vrsta ropstva koju čovjek treba podržati. S druge strane je pomogao izradi ustava *Fundamental Constitutions*, koji, kako sam pokazala, krši sva

³⁷ Ropstvo je stanje u kojem se nastavlja stanje rata. Robovi nisu dio građanskog društva; oni nemaju pravo na imovinu i u zakonitom su vlasništvu svojih vlasnika sve dok nisu više potrebni ili ih on/ona odbaci.

ograničenja koja podrazumijeva ropstvo nastalo u pravednom ratu. Ova fundamentalno različita mišljenja dovela su do suprotnih tumačenja lockeanskog ropstva.

Na primjer, Charles Elliott, u svom djelu *The Sinfulness of American Slavery* (prijevod: *Grješnost američkog ropstva*) iz 1850. predstavlja „svjedočanstvo mnogih najmudrijih i najboljih ljudi koje je svijet ikada vidio“ (Elliott, 167). On uključuje, između ostalog, Johna Lockeja i citira njegove odlomke koji se bave ropstvom. Prvi citat koji Elliott spominje je onaj u kojem Locke navodi da je ropstvo „tako jadno i bijedno čovjekovo stanje i tako izravno suprotno plemenitoj naravi i hrabrosti naše nacije da je teško zamisliti da bi se Englez, a kamoli gospodin, trebao za njega zalagati“ (Locke „*Dvije rasprave I*“ i, §1, 11). Drugi citat navodi da je „prirodna sloboda čovjeka znači biti slobodan od bilo kakve više vlasti na zemlji i ne biti pod voljom ili zakonodavnom vlašću čovjeka, već priznavati samo prirodni zakon kao pravilo“ (Locke „*Dvije rasprave II*“ iv, §22, 188). U trećem citatu Locke tvrdi da je „rad njegova [čovjekova] tijela i djelo njegovih ruku s pravom njegovi³⁸“ (Locke „*Dvije rasprave II*“ v, §28, 192).

Elliott tvrdi da citiranjem tih odlomaka on daje „najuvjerljivije razloge koje pokazuju krajnju grješnost [ropstva]“ (Elliott, 167). Uvrštavanjem Lockeja u svoju knjigu šalje se jasna poruka da Elliottov Locke nije onaj koji je izradio *Fundamental Constitutions* i bio aktivno uključen u trgovinu robljem, niti je to onaj koji je odobrio ropstvo u *Dvije rasprave*. Elliottov Locke je onaj koji promiče jednakosti i slobode među svim ljudima. Elliott je uzeo osnovnu ideju o prirodnom zakonu i pravima koje svi ljudi - po prirodi - primjenjuju na svakog pojedinca koji je priznat kao subjekt³⁹ u društvu. Jedan povjesničar devetnaestog stoljeća je napomenuo da, iako je društvo optužilo Lockeja da prihvaća ropstvo, to „ga nije 'spustilo' (umanjio ugled) u očima naših predaka,“ kao što je jasno vidljivo iz sveopćeg „štovanja njegovih spisa od strane najstrastvenijih i najprosvjećenijih boraca za slobodu“ (Ferris, 41). Locke definitivno nije abolicionist; međutim, zagovornici protiv ropstva su koristili dvosmislenost i nedostatak preciznosti u njegovim tekstovima i pogurali prirodna prava na prvo mjesto, dok je njegovo sankcioniranje ropstva potpuno zanemareno. Uz pretpostavku da su sva ljudska bića rođena slobodna i jednaka s određenim neotuđivim pravima, abolicionisti

³⁸ Za daljnje čitanje: Elliott, Charles. *The Sinfulness of American Slavery/Grješnost američkog ropstva*. Cincinnati. 1850: 205-206.

³⁹ U 19. stoljeću je pozitivni zakon ojačao ropstvo. S obzirom na to da su bili zakonski priznati, robovi su bili članovi društva i podložni zakonu, bez obzira na to jesu li zakonodavci imali/nemali to u vidu tijekom odobravanja tih zakona.

su s apsolutnom sigurnošću zaključili kako je ropstvo po naravi krivo na svim mogućim razinama.

Na kraju, prilikom određivanja Lockeove misli nije bilo važno jesu li autori uspjeli u potpunosti shvatiti izvornu poruku materijala. Ono što je bilo važno je da je Locke igrao važnu ulogu u stvaranju političke jednakosti u Sjedinjenim Američkim Državama, a bez njegova utjecaja ljudi ne mogli biti u stanju zamisliti život u zajednici koja zagovara građanske slobode i koja daje političke i društvene slobode svakom pojedincu.

6. Zaključak

Ovaj rad istražuje povijesni razvoj lockeanske filozofije na području Sjedinjenih Američkih Država tijekom osamnaestog i devetnaestog stoljeća. Kako bismo istražili povijesni proces u kojem su različite ideje Johna Lockeja stvarno korištene i primjenjivane, moramo se usredotočiti na ključne društvene skupine u specifičnim kontekstima kako bismo uvidjeli kako se tumačenja Lockeja mijenjaju iz jednog razdoblja u drugi. Intelektualna povijest, tj. povijest koja proučava kako ideje funkcioniraju unutar specifičnih grupacija ljudi lociranih na određenim mjestima i u različitim razdobljima, koristi dijalektičku metodu da shvati interakciju između ideja i konteksta, između filozofije i povijesti. Iako postoje neki zajednički elementi s procesima putem kojih je Locke prožeo druga društva i narode, amerikanizacija Lockeja je bio proces koji je zadobio prepoznatljivu „američku“ formu. Ako uzmemo te iste lockeanske vrijednosti i promotrimo njihov napredak u drugačijem okruženju, vjerojatno ne bismo vidjeli iste političke i društvene promjene koje su se pojavile u Americi. Ljudska bića uzimaju apstraktne ideje, kao što su „prirodna prava“ ili „društveno uređenje“, te ih u procesu primjenjivanja na svoju okolinu mijenjaju, iskrivljuju, proširuju ili ih na drugi način transformiraju. U nekim slučajevima ove promjene su male, no s druge strane te promjene mogu biti uistinu velike. Ovaj rad pokazuje kako se djelo filozofa može tumačiti na mnogo načina te da se rezultati i konačno tumačenje njegove filozofije ne moraju poklapati s njegovom izvornom namjerom. Istraživanje ove teme također nam može pomoći u prepoznavanju višeznačne naravi određenih ideja jer ljudi koji žive u drugačijim povijesnim kontekstima od svojih predaka mogu dalje transformirati ove ideje. Ideje Johna Lockeja su Amerikancima iz 18. stoljeća bile primamljive, a Amerikanci 19. stoljeća su nepovratno proširili i protkali njegove originalne koncepte s novim idejama, što ukazuje na to da povijest prikazuje kontinuitet između dva razdoblja, a taj kontinuitet često prati duboke promjene. Amerikanci su, na neki način, oduvijek bili "lockeanski", ali njihove "lockeanske" ideje nikada nisu ostale statične. One su, umjesto toga, bile stalan izvor dinamične i često revolucionarne transformacije perspektive Amerikanaca i njihovog odnosa prema sebi kao narodu i prema svojoj zemlji.

7. Bibliografija

- Adams, John. "Letter from John Adams to James Sullivan - 26 May 1776." 2000. *The Founders' Constitution Web site*. 3. April 2013.
- Armitage, David. "John Locke, Carolina, and the Two Treatises of Government." *Political Theory* October 2004: 602-627.
- Blackstone, Sir William. *Commentaries on the Laws of England in Four Books, vol. 1 [1753]*. Indianapolis, September 2011. Print.
- Butler, Melissa A. "Early Liberal Roots of Feminism: John Locke and the Attack on Patriarchy." *The American Political Science Review* March 1978: 135-150.
- "Constitution of Maryland - November 11, 1776." 2008. *The Avalon Project: Documents in Law, History and Diplomacy Web site*. 5 April 2013.
- "Constitution of Massachusetts (1780)." 12 April 2011. *The National Humanities Institute Web site*. 11 April 2013.
- "Constitution of New Jersey; 1776." 2008. *The Avalon Project: Documents in Law, History and Diplomacy Web site*. 5 April 2013.
- "Constitution of New York; 1777." 2008. *The Avalon Project: Documents in Law, History and Diplomacy Web site*. 5 April 2013.
- "Constitution of Pennsylvania - September 28, 1776." 2008. *The Avalon Project: Documents in Law, History and Diplomacy Web site*. 5 April 2013.
- "Constitution of South Carolina - March 19, 1778." 2008. *The Avalon Project: Documents in Law, History and Diplomacy Web site*. 5 April 2013.
- Declaration of Independence: A Transcription*. Philadelphia, 4 July, 1776. Document.
- Declaration of Sentiments and Resolutions: Seneca Falls Convention*. New York, 19 July 1848. Document.
- "Document: Dunlap's Pennsylvania Packet, April 29, 1776." n.d. *The Historical Society of Pennsylvania Web site*. 4 April 2013.
- Elliott, Charles. *The Sinfulness of American Slavery: Vol. I*. Cincinnati: L. Swormstedt & J.H. Power, 1850. Print.
- Farr, James. "'So Vile and Miserable an Estate': The Problem of Slavery in Locke's Political Thought." *Political Theory* May 1986: 263-289.
- . "Locke, Natural Law, and New World Slavery." *Political Theory* August 2008: 495-522.
- Ferris, Benjamin. *Slavery Among the Puritans: A Letter to the Rev. Moses Stuart*. Boston: Little, Brown, 1850. Print.

- Fox-Genovese, Elizabeth. *Within the Plantation Household*. North Carolina: The University of North Carolina Press, 1988. Print.
- Gertzog, Irwin N. "Female Suffrage in New Jersey, 1790.1807." *Women, Politics and the Constitution* 1990: 47-58.
- Glausser, Wayne. "Three Approaches to Locke and the Slave Trade." *Journal of the History of Ideas, Inc.* 1990: 199-216.
- Grimké, Sarah. *Letters on the Equality of the Sexes: Addressed to Mary S. Parker, President of the Boston Female Anti-Slavery Society*. Amesbury, 1837. Letters.
- Gundersen, Joan R. and Gwen Victor Gampel. "Married Women's Legal Status in Eighteenth-Century New York and Virginia." *The William and Mary Quarterly* January 1982: 114-134. Print.
- Hutson, James. *Forgotten Features of the Founding*. Maryland: Lexington Books, 2003.
- Jefferson, Thomas. *Notes on the State of Virginia*. Richmond: J. W. Randolph, 1853.
- Johnson, Samuel. 17. November 2010. *A Dictionary of the English Language: A Digital Edition of the 1755 Classic by Samuel Johnson*. 13 March 2013.
- Johnston, Robert D. "Class and Politics to 1877." Kazin, Michael, Rebecca Edwards & Adam Rothman. *The Concise Princeton Encyclopedia of American Political History*. New Jersey: Princeton University Press, 2011. 95-103.
- Keyssar, Alexander. "Voting." Michael Kazin, Rebecca Edwards, Adam Rothman. *The Concise Princeton Encyclopedia of American Political History*. New Jersey: Princeton University Press, 2011. 579-587.
- Locke, John. "A Letter Concerning Toleration." n.d. *Constitution Society Web site*. 6 February 2013.
- . "A Letter About Toleration (1689)." 2010. *Early Modern Texts Web site*. 6 February 2013.
- . *An Essay Concerning Human Understanding*. Pennsylvania: Pennsylvania State University, 1999. Print.
- . *An Essay Concerning Toleration*. Indianapolis, 2010. E-book.
- . *Dvije rasprave o vladi*. Ur. Saša Novak. Zagreb: Naklada Jurčić d.o.o., 2013. Print.
- . "Further Considerations Concerning Raising the Value of Money, 1691." 2002. *The Online Library of Liberty*. 25 March 2013.
- . *Ogled o ljudskom razumu (prvi i drugi svezak)*. Ur. Božo Dujmović. Zagreb: Naklada Breza, 2007. Print.
- . *Pismo o toleranciji*. Ur. Pjer Bilić. Zagreb: Srpsko narodno vijeće, 2015. Print.

- . “Some Considerations of the Consequences of the Lowering of Interest, and Raising the Value of Money. In a Letter Sent to a Member of Parliament, 1691.” 2002. *The Online Library of Liberty*. 25 March 2013.
- . *The Correspondence of John Locke and Edward Clarke*. Ed. Benjamin Rand. Oxford: Oxford University Press, 1927. Print.
- . *The Two Treatises of Government*. London: Oxford Press, 1823. Print.
- . *Two Tracts on Government*. Cambridge: Cambridge University Press, 1967. Print.
- Lorenzo, David J. “Tradition and Prudence in Locke's Exceptions to Toleration.” *American Journal of Political Science* (2003): 248-258. Print.
- Macpherson, C. B. “Locke on Capitalist Appropriation.” *The Western Political Quarterly* (1951): 550-566.
- . *Political Theory of Possessive Individualism*. New York: Oxford University Press, 1962. Print.
- McCurdy, John Gilbert. “The Origins of Universal Suffrage: The Pennsylvania Constitution of 1776.” n.d. *The Historical Society of Pennsylvania Web site*. 4 April 2013.
- Murray, Judith Sargent. “On the Equality of the Sexes.” *The Massachusetts Magazine, or, Monthly Museum Concerning the Literature, History, Politics, Arts, Manners, Amusements of the Age, Vol. II* March; April 1790: 132-135; 223-226. Print.
- Ryan, Alan. “Locke and the Dictatorship of the Bourgeoisie.” *Political Studies* June 1965: 219-230.
- Schlatter, Richard. *Private Property: The History of an Idea*. New Jersey: Rutgers University Press, 1951.
- Schwoerer, Lois G. “Locke, Lockean Ideas, and the Glorious Revolution.” *History of Human Sciences* (1990): 531-548. Print.
- Shanley, Lyndon. “‘One Must Ride behind’: Married Women's Rights and the Divorce Act of 1857.” *Victorian Studies* (1982): 355-376.
- Sherwood, Samuel. “SCRIPTURAL INSTRUCTIONS TO CIVIL RULERS - Ellis Sandoz, Political Sermons of the American Founding Era. Vol. 1 (1730-1788) [1991].” 2002. *The Online Library of Liberty*. 25 April 2013.
- Sidney, Algernon. “Discourses Concerning Government: Section 13.” 12 September 1995. *Constitution Society*. 1 April 2013.
- Tyrrell, James. “Observations UPON A TREATISE CALLED PATRIARCHA, And several other Miscellanies, Lately Published Under the Name of Sir Robert Filmer Baronet. -

James Tyrrell, Patriarcha non monarcha. The Patriarch unmonarch'd [1681].” 2010.
The Online Library of Liberty. 1 April 2013.

Vaughn, Karen. “Locke on Property: A Bibliographical Essay.” *Literature of Liberty: A Review of Contemporary Liberal Thought* (1980)

8. Summary

The main focus of this paper is how the philosophy of John Locke is interpreted by the American people during the period between 1750 and 1850. The paper outlines Locke's fundamental ideas and concepts, examines four social groups – marginal religious factions, women, non-property owners and slaves – that were prohibited from the political sphere in eighteenth and nineteenth-century America on the basis of cultural, religious, and ideological reasons, and demonstrates how with the help of Lockean logic, natural law, and natural rights these groups manage to implement these concepts to expand the electorate and transform the very notions of individual rights in civil society.

Key words: John Locke, United States of America, natural rights, history, philosophy

9. Sažetak

Ovaj rad bavi se načinom na koji je Američki narod interpretirao filozofiju Johna Lockeja u periodu između 1750. i 1850. godine. Ovaj rad ocrtava Lockove fundamentalne ideje i koncepte, proučava četiri socijalne grupacije – marginalne religiozne frakcije, žene, ljude bez vlasništva i robove – kojima je bilo zabranjeno djelovanje u političkoj sferi u Americi tijekom osamnaestog i devetnaestog stoljeća na bazi različitih ideoloških, religioznih i kulturoloških predrasuda. Rad demonstrira kako uz pomoć Lockeove logike, prirodnog zakona, i prirodnih prava ove grupe uspijevaju provesti navedene koncepte u svrhu ekspanzije glasačkog tijela i kako uspijevaju transformirati pojmove individualnih prava u civilnom društvu.

Ključne riječi: John Locke, Sjedinjene Američke Države, prirodno pravo, povijest, filozofija